

RAMUT

ISYU Blg. 7
HULYO 2003
IPÁSA NO MABÁSA

Rebolusyonaryo nga Edukasyon ken Kultura ti Umili iti Amianan-Laud a Luzon

Literari Koleksiyon

Pakauna

“Amin a literatura ken sining tayo ket para iti masa ti sangapagilian, umuna unay para kadagiti mangmangged, mannalon, ken hukbo; dagitoy ket naparnuay para kadakuada tapno usaren da.”

-Mao Zedong, Mayo 1942

Umad-adu nga umad-adu dagiti maparparuay a literatura dagiti kakadua iti nadumaduma a tay-ak ti trabaho. Maibilang ditoy dagiti kanta, daniw, sanaysay, ababa nga istorya, skit, drowing, kdp. Dagitoy ket pakakitaan ti naregta a gawain iti kultural a rebolusyon. Isarsarming dagitoy a partuat ti nadumaduma a kapadasan, ideya, ken rikna kasilpo iti panagrebolusyon. Padpadayawan na dagiti naimbannuaran nga aramid ken aktitud ti kakadua, masa, ken martir.

Ngarud, naimpanawenan a maipablaak dagitoy a partuat babaen iti *Ramut - Literari Koleksyon*. Daytoy nga umuna a koleksyon ket manipud kadagiti kakadua nga agtigtignay iti nadumaduma a paset ti rehiyon nga Ilocos ken Cordillera. Usaren tayo ti *Ramut* kas pagayusan ti panagsisinnukat ti kapadasan ken ideya iti gawain a pangkultura. Mabalín nga usaren daytoy a koleksyon saan laeng a para kadagiti espesyal nga okasyon kas iti selebrasyon dagiti anibersaryo, no di ket uray kadagiti innadal ken inaldaw a gawaing masa.

Babaen iti panagusar kadagiti managparuay a wagas kas iti kanta, daniw, skit, istorya, ken dadduma pay, agbalin a naregta dagiti propaganda ken edukasyon tayo.

Ti dadduma kadagitoy ket saan tayo ammo no sino ti nangparuay isu nga awan ti nagan a nakasurat. Saanen a nainayon dagiti kanta gapu ta maipablaak to daytoy iti *Dangadang Songbook Bolyum 2*. Manamnama nga agtultuloy ti panangipatulod ti kakadua ken masa kadagiti partuat da a daniw, kanta, skit, drowing, ken dadduma pay a literatura ken sining para kadagiti sumarsaruno nga isyu ti *Ramut - Literari Koleksyon*. Kasta met a dawaten mi nga ipadanon yo ti aniaman a dillaw wenno singasing tapno mapadur-as pay ti trabaho tayo iti kultural a rebolusyon.

Ti **RAMUT** ket rebolusyonaryo a pagiwarnak para iti edukasyon ken kultura ti umili iti Amianan-Laud a Luzon. Agserbi daytoy para iti nauneg a panagadal, panagamiris, ken panangiramut kadagiti nadumaduma nga isyu a makaapekto iti umili. Kasta met nga agserbi ti **RAMUT** kas pagayusan dagiti nadumaduma a porma ti rebolusyonaryo a kultura a mangiladawan iti biag ken dangadang ti umili -- dagiti kanta, daniw, drowing, ken dadduma pay a literatura ken sining.

Ti **RAMUT** ket nakapauneg iti tarabay ti Partido Komunista ti Pilipinas.

LINAON

ISTORYA

Gawat	3
Kur-it ti Alluyon	13

DANIW

Sometimes, the Heart Yearns for Mangoes	19
No Maminsan, ti Puso ket Mailiw iti Mangga	20
The Guerrilla is Like a Poet	22
Ti Gerilya ket Kasla Mannaniw	23
The Central Plains	24
Dagiti Sentral a Kapatagan	24
Papuri sa MLM	25
Makatang Sampay Bakod	26
Ilang Minuto sa Santwaryo	27
Pangako	28
Ina Teresa	29
Memoriam	30
Pananglagip	31
Clearing	32
Kaingin	34
Lagipem	36
Kumusta, Mannalon a Kadua	38
Awis ti Nalabaga a Mannakigubat	40
Lullabies for the Unborn	42
Duayya para kadagiti Di Pay Naipasngay	43
Guerrilla Camp	44
Kampo Gerilya	44
M79	45
A Letter for Vincent	46
Surat kenni Vincent	47
Kasama	48
Bagyo	50
Apay a Nalabaga ti Rupa ti Init	52

Ka Pinay: Manipesto ti Naindayawan a Pannakiladingit	54
Children of Tomorrow	56
Annak ti Masakbayan	57
Bata	58
Birth	59
Pasngay	59
Urban Poor	60
Nakurapay iti Syudad	61
Hindi magtatagal	62
Huling Halakhak	63
Ang Magnanakaw	64
Kung Tuyo Na ang Luha Mo, Aking Bayan	66
No Nagmagan ti Luam, Pagiliak	68
Isang Dipang Langit	70
Sangadeppa a Langit	72
Panata sa Kalayaan	74
Sapata iti Wayawaya	78

ARTIKULO

Cultural Caravan ti Agustin Begnalen Command...	85
Panagkompos kadagiti Rebolusyonaryo a Kanta	93

DULA

Siak ni Kordilyera	101
Sungbat ti Umili	109

Istorya

Gawat

Bimmulon Sumkad

Naliday ti rupa ni Channed a sumrek iti sityo. Parbangon, maikaduan a panagtaraoak dagiti kawitan. Nauneg ti pampanunoten na.

“Ey, Channed, adda tabakom dita?” impukkaw ni Kinnanoh a kaarruba na. Immasideg ni Channed ken nangted kenni Kinnanoh ti muskada. “Kasla nadagsen ti naitupak kenka a problema,” naangaw a dinamag ni Kinnanoh.

“Adda ti nangagaw iti bingay ko a danum iti irigasyon,” palawag ni Channed iti kaaruba na. “Nagmalmalemak a nagbantay iti irigasyon ta batang ko idi kalman a mangsublat iti padanum. Ngem adda ti nangloko kaniak. Inlukat da daydiay gusingan ti payaw ko. Napukaw amin ti naurnong a danum.”

Nagsennaay ni Kinnanoh, marikna na ti liday ti katungtong na a lakay. Timmangad isuna kadagiti nagsisilpo a payaw a naglikmut iti sityo sa simmungbat. “Manipud idi mangrugi ti tikag, rummuar metten dagiti saan a nasayaat nga aramid ti dadduma a kailian tayo. Malipit tayo amin iti padanum ti payaw, ngem saan koma nga agturay ti kinaloko.”

Ti baryo Hannachan ket pagnanaedan ti 163 pamilya ti mannalon a pakaibilangan da Channed ken Kinnanoh. Kas iti adu a baryo, sagsagrapien da ti grabe nga epekto ti El Niño. Dandani kagudua dagiti bilang ti payaw ti saan a matalon gapu iti kinakurang ti padanum. Adu a bettak iti daga, sumurok maysa a dangan ti kinalawa ti dadduma.

Sigud a napintas ti buya dagiti payaw a nanglikmut iti Hannachan, aglalo kadagiti bulan ti Pebrero, Marso, ken Abril, no kaano a lumangto ken mangrugi nga agdawa dagiti pagay. Dagiti balbalay ket kasla babassit a bangka iti

tengnga ti naanninek a berde a ban-aw. Ngem itatta, manmano a payaw ti makita a berde. Kadagiti bassit a bilang a naraepan, adda pay dagiti in-inut a naibati gapu iti kinakurang ti danum. Adu dagiti bunubon a saanen a nairaep gapu ta maatianan met laeng dagiti payaw a pakairaeapan da koma. Sayang ti bannog a napan iti mano nga aldaw ti panagarado ken dadduma pay a trabaho iti payaw.

Kabayatan nga agtungtungtong da Channed ken Kinnanoh, mangngeg iti akimbaba a sityo ti Hablayan ti uni dagiti agpapaet. Iti maysa a kubo a nasilawan ti naasuk a saleng, adda dagiti uppat a lallaki a mangpapaet kadagiti sinan-animal ken sinan-tao. Agrugi da nga agpapaet iti alas-kuatro ti parbangon ken sumardeng da laeng tapno mamigat iti alas-otso ti agsapa. Ni Agustin, agtawen ti 12, ti kaubingan kadagiti agpapaet. Iti kannawan, kaabay na ni Bagyan, ti kapartakan nga agpapaet iti intero a baryo. Naulimek ti grupo. Madlaw ti konsentrasyon da iti napartak a pannakaporma dagiti papaetan da a produkto. Kasapulana da a makapaet iti adu tapno adda paggatang da iti bagas. Ammo da a nakarkaro nga agkurang itatta a tawen ti sigud a bassit nga ani manipud kadagiti payaw.

Simardeng iti panagpapaet ni Bagyan ken nagbilot iti tabako. “Simangpet kano dagiti kakadua idi malem,” kinuna na bayat a pinidot na ti silaw da a saleng tapno pasgedan ti binilot na.

“Nakaalaam iti damag?” dagus a saludsod ni Agustin. Madlaw iti tono ti boses na ken iti sileng dagiti mata na a magagaran isuna a makisabat manen kadagiti gerilya nga NPA. “Nasurok makabulanen manipud idi naudi a panagumay da ditoy. Siguro nalpas da daydiay baro a komposisyon da. Kayat ko a makasuro iti baro a kanta.”

“Kayat mo gayam nga agbalin a singer ket ‘tattam laeng nga ibaga,’ inyangaw kaniya ni Bagyan. “Ni Lakay Channed ti nakaalaak iti damag. Tinulongan da kano isuna a mangtarimaan iti irigasyon. Siguro nag-*physical base* da iti ngato ti baryo. Sumangpet da a tumulong iti produksyon no madamdama. Saan ka unay nga agdanag, Agustin. Isuro da daydiay baro a kanta a padpadaanam.”

Nagkatawa ti grupo. Naguyek ni Hoggang, maysa kadagiti dua a baak a baro iti baryo, sa immasideg iti ridaw. “Agbayag koma ti kakadua ditoy sityo tayo. Kayat ko nga ipatarimaan daydiay Garand a pagan-anup ko. Nabayagen a diak makaanup ta nadadael ti paltog ko. Isu pay koma a pangnayon iti makan.”

Nagdardaras nga impalpas ni Agustin ti papaetan na a sinan-nuang. Inurnong na amin a paet na ket dagus a rimmuar iti kubo. “Umunaak pay,” kinuna na. Nalag-an ti addang na nga agawid. Barbareng idiaiy balay da a dumagas ti kakadua.

Inayad a timmakder ni Ina Dulinsa ken pinunasan na ti ling-et iti musing na. Dandani dua nga oras dan kenni Ka Lisa nga agkalkali iti kamote ngem saan da pay a napunno ti sako a karkargaan da. “Agawid ta pay, Ka Lisa. Nasakit ti siket kon,” kuna ti baket. Immasideg ni Ka Lisa tapno kuyogen na ni Ina Dulinsa a mapan iti nalinong a paset ti uma.

“Kumarkaro ti rigat ti biag itatta, kadua,” kinuna ni Ina Dulinsa bayat nga ap-aprosan na ti nasakit a siket na. “Idi saan a panawen ti gawat, mapunno daytoy sako iti dua nga oras a panagkalik ti kamote ditoy uma. Dua ta nga agrabaho itatta ngem saan ta pay a makaadu. Kasla urat laengen ti kadadakkal ti bagas ti kamote itatta. Kaaduan pay a naimula ket nalaylay. Kimmersang ken napudot ngamin ti daga.”

“Daytoy ti epekto ti makuna nga El Niño, Ina Dulinsa,” kuna ni Ka Lisa bayat a galgalutan na ti sako a nagikargaan da iti kamote. Nagsanggir ti dua a babbai iti kayo. Naginana da iti nabiit sakbay a pagnaen da ti dandani maysa oras a panagsubli iti kabalbalayan ti Hannachan. Kada pul-oy ti angin ket tumayab nga agpangato ti tapok iti uma a nagkalian da ti kamote. “Umatiddog ti tikag gapu iti panagbaliw ti klima iti intero a lubong. Bumaba ti suplay ti danum ket grabe ti epekto daytoy kadagiti mannalon.”

“Saanen a mausar ti gripo iti baryo,” innayon ni Ina Dulinsa. “Dandani makabulanen nga awan rummuar a danum iti gripo. Agsakdo dagiti ubbing ti mainum manipud iti bubon idiaiy baba ti baryo. Ti panagdigos ken panaglaba ket idiaiy asideg ti irigasyon. Adu nga oras ti mabusbos ditoy. Madlaw ko met laeng nga adu dagiti ubbing nga agsakit itatta.”

“Ania dagiti sakit ti ubbing?” damag ni Ka Lisa. Kas *medical officer* ti yunit ti NPA, maysa kadagiti rebbengen na ti mangidaulo iti serbisyo medikal ti NPA para iti masa.

“Kadawyan ket buris ken gurigor,” sungbat ti baket. “Daydiay buridek nga anak ko ket kalkalpas na laeng a nagsakit. Nakautangak iti pito a gasut tapno laeng maipan idiaiy ospital.”

“Mabalin a pagtungtongan tayo iti miting no malem dagiti paspasamak ditoy baryo. Ipakaammom kadagiti kakaduam iti OG (*organizing group*) ti kababaihan tapno awisen da dagiti dadduma pay a babbaket.”

Binagkat ni Ka Lisa ti kagudua a sako ti kamote ken nangrugi da a magna agturong iti Hannachan.

Nasangpetan da ni Agustin ken Ka Dindo nga agad-adal iti kanta. Kalkalpas dagitoy a nagbayo ti pagay

ta makita iti takiag ken ramay da ti tapok manipud iti nagtar-apan, ken nabasá iti ling-et dagiti kamiseta da.

“Napan ka koma pay nagdigos Agustin sakbay a nagpasuro ka iti kanta,” inlangay ni Ina Dulinsa iti anak na.

“Ayos lang met, Ina,” sungbat ni Ka Dindo. “Peggad met laeng iti salun-at ti dagus a panagdigos no nagkaling-etan ti bagí. Mapan kami no malpas a maimemorya ni Agustin ti kanta.”

“Sadinno dagiti dadduma a kakadua,” dinamag ni Ka Lisa. Sadinno a balay ti nagbasean ni Ka Laya?”

“Adda da Ka Laya ken ni Ka Gigi dita ngato a balbalay kada Ama Daplusen. Kalkalpas dan sa met laeng a nagbayo. Adda ni Ka Jas idiy balay ni Hoggang ta ag-repair da kano iti Garand. Da Ka Mike kenni Ka Dragon ket napan timmulong kadagiti lallaki a mangituloy ti panagtarimaan ti irigasyon. Agsubli da no malem.” Kas iskward lider ti NPA, kanayon nga ammo ni Ka Dindo ti napanan dagiti kakadua na iti iskward.

“Mapan ko ayaban ni Ka Laya ta agsakdo kami idiy baba,” kuna ni Ka Lisa. Simmang-at isuna iti balay da Daplusen. Iti mabiit ket bimmaba da Ka Lisa ken Ka Laya, bitbit da ti uppat a plastik a galon a sigud a nagianan ti mantika. Nagna da iti tengnga ti kakapian agturong iti pagsakduan.

“Shoo, shoo! Ay, sus dagitoy a baboy! Rugitan yo ti pagsakduan.” Nagtaray a bimmaba da Ka Lisa ken Ka Laya tapno abugen dagiti baboy

nga aglublubnak iti pagsakduan. Sakbay a nagsakdo da, sinurong da ti pagsakduan ta kitaen da ti kasasaad daytoy.

“Kasapulan a matalakay daytoy kasasaad ti pagsakduan iti miting no madamdama,” kinuna ni Ka Lisa. “Pudno ti atap ko a daytoy mainum a danum ti pagtataudan ti sakit dagiti ubbing. Nawaya ngamin nga agay-ayam dagiti baboy ken dadduma nga animal ditoy.

Idiay purok ti Lamagan ti pakaangayan ti miting. Sentro daytoy ti Hannachan ken nalawa ti dap-ay a mabalin a paguurnongan ti umili. Sakbay ti miting, nangipaay dagiti kakadua iti medikal ken dental a serbisyo para kadagiti umili. Nagserbi kas maysa a klinik ti maysa a balay iti abay ti pagmitingan. Da Ka Lisa, Ka Gigi, ken Ka Mike ti nangsango kadagiti agpa- *acupuncture*. Da Ka Dragon ken Ka Jas ti simmango kadagiti addaan problema iti ngipen. Dagiti pasyente a nalpas a nataming ket napan iti igid tapno urayen ti panagrugi ti miting. Simmukat met kadakuada dagiti nakapila pay a pasyente.

Inlukat da ti miting babaen iti maysa a kanta. Napigsa ti boses ni Agustin, ganado a makikanta iti kasursuro na a salidummay. Ni Lakay Alliw, maysa nga aktibista a masa ken limed a dadaulo ti OG dagiti mannalon, ti nangpataray iti miting.

Nagsinnublat da Ka Dindo ken Ka Laya a nagpalawag maipanggep iti El Niño - ti kellaat a panagbaliw ti klima iti sangalubongan gapu ta pumudot ti tangatang iti ngato ti baybay Pasipiko. Nailawag met laeng iti masa a maysa kadagiti gapuanan ti panagpudot ti tangatang ket ti pannakaibus ti kabakiran gapu kadagiti minas ken troso a negosyo dagiti imperyalista a pagilian. Naisilpo met laeng ditoy ti epekto ti grabe a polusyon dagiti pabrika ken lugan. Kalpasan dagiti palawag, naited ti gundaway nga agsao ti masa maipanggep kadagiti lokal a problema ken kasano a risuten dagitoy.

Immuna a nagtakder ni Channed. “Ammok nga itatta ket marigatan tayo amin iti padanum ti payaw. Ngem saan tayo koma nga itulok nga agturay

ti linoloko nga aramid iti pannakaiwaras ti danum ti irigasyon. Saan a datayo met laeng a masa ti aglalaban wenno agririnnisiris. Agtitinnulong tayo ketdi. Adda met dagiti linteg a pinanday ti lallakay idi, padur-asen tayo pay daytoy tapno nasayaat ti pannakabingay ti padanum. Urnoson tayo ti iskedyul ken nairut a suroten tayo amin.”

“Umammamongak kenni Chenned,” insilpo ni Kinnanoh. “Ken malaksid iti iskedyul, masapul met laeng a tarimaanen tayo nga husto ti irigasyon. Sedseden tayo dagiti tambak ken dalusan tayo ti pagayusan ti danum. Sayang ti maibelleng a danum malaksid pay iti sumagepsep iti nalukay a tambak.”

“Pinadas ko a mapan dumawat ti tulong iti gobyerno para dita,” innayon ti kapitan ti baryo. “Ngem awan kano ti kuarta gapu ta ti maipangpangruna ket *viewdeck* ken *pathway* nga usaren dagiti sumangpet a turista. Uray dagiti irigasyon a naikkan ti pondo ket dagidiay laeng agturong kadagiti payaw a buyaen ti turista. Isu nga awan sabali a pagnamnamaan tayo a mangisimpa iti irigasyon no di ti bukod tayo a pigsa.”

“Ni mayor met laeng ti agganggansya kadagiti turista ta daydiay hotel ken restoran na idiy sentro ti pagdagasan da. Lugan na met laeng ti arkilaen ti turista. Kalpasan na, isuda met laeng nga opisyal ti gobyerno ti mangkurakot iti pondo dagiti kontrata,” nabara ti boses ni Hoggang a nagsao. “Da Gabino dita bangir a baryo ket sinaur dagiti empleyado ti NIA. Kagudua laeng ti inted da a bayad iti trabaho.”

Simmaruno a nagsao ni Ina Dulinsa. “Nagtungtongan mi tattay kada Ka Lisa ti panggep ti kasasaad ti pagsakduan tayo. Dagiti adu a sakit ti ubbing manipud nagrugi ti tiagew ket bunga ti pannakarugit ti pagsakduan tayo. Nawaya a mapmapan idiy dagiti dinguen. Kasapulan a madalusan ti pagsakduan ken maaladan.”

“Kasapulan met ti nayon a taraon tapno saan a kumapsut ti resistansya dagiti ubbing,” innayon ni Baket Wallan. “Mayat met daydiay singasing ti kakadua a mangaramid tayo ti komunal a garden ti nateng. Adda dagiti bin-

i tayo para kadagiti nateng a napardas a tumubo. Adda met mainayon dagiti kakadua a bin-i.”

Adu pay dagiti nagsao kalpasan ni Baket Wallan. Tunggal maysa ket nangiruar ti panagbuya ken singasing maipanggep kadagiti isyu a sangsanguen ti baryo. Kalpasan dagitoy a panagbibinningay, indauluan da Lakay Alliw, Ina Dulinsa, Chenned, ken Kinnanoh ti pannakabukel dagiti napagkay-kaysaan nga aramiden ti umili. Timmulong dagiti kakadua iti tungtongan ken nagboluntaryo da a tumulong kadagiti maaramid.

Alas-dos iti parbangon idi malpas ti miting masa. Iti raniag ti bulan, naga-wid dagiti masa iti balbalay da. Dagiti met kakadua ket nagsubli iti *physical base* da iti ngato ti paypayaw.

Sakbay a maturog, nagsurat ni Ka Lisa iti tala-arawan ti yunit. Naragsak a nangikabil kadagiti naaramidan ti NPA ken masa iti Hannachan iti naglabas nga aldaw. Numan pay nabannog, saan na a dagus a maala ti turog na idi nagidda iti aplag na a sako. Timmangad iti amarilyo a bulan ken nagisem, nalag-an ti rikna na a nanglagip iti nagkaykaysaan ti masa ken kakadua a maaramid no aglawag. Idauluan ti OG ti mannalon ti pannakatarimaan ti irigasyon. Idauluan met ti OG ti kababaihan ti pannakadalus ken pannakaalad ti pagsakduan. Ti OG ti kabataan ti mangidaulo iti panagaramid ti maysa a komunal a garden para iti nateng. Timmulong ti NPA kadagitoy amin a trabaho.

Iti tengnga ti krisis ken napalalo a rigat, adda latta namnama aglalo no maala ti talek ken mabukel ti solido a panagkaykaysa ti umili. Sakbay a nakaturog ni Ka Lisa kasla mangngeg na pay ti ganado a timek ni Agustin nga agkankanta “Itultuloy ti nairugi...Itultuloy, ipursige...Itultuloy inggana ti...ay, ay, agballigi! ☆

Kur-it ti Alluyon

Ka Rada

Nailadawan ti agduduma a rikna dagiti kakadua apaman nga agin-inaná kalpasan ti maysa nga aldaw a pinnagna. Bannog, bisin, puyat, naglalaok aminen. Ngem ti nalatak iti amin - danag. Adayo pay ti baryo a mapan da pagtignayan. Kasapulan a palabsen da pay ti rabii iti igid ti dakkal a karayan. Narigat ti agballasiw iti karayan gapu ta dakkal daytoy ken delikado no rabii ta saan a makita ti kinaadalem ti karayan ken natalged a pagballasiwan. Kasapulan a dagus a madaliasat da daytoy no bigat ta adda umay a napigsa a bagyo a mangdalapus iti erya. Ken maysa pay, narigat ti sumrek lattan a dagus iti uneg ti baryo nga awan pay impormasyon a nakalap manipud iti masa aglalo ket asideg ti kabusor iti erya.

“No bigat, masapa tayo nga agbirok ti narabrabaw ken nakapkapsut a paset ti karayan,” kuna ni Ka Gadul, iskwad lider ti yunit. Apaman nga indisso na ti tasa ti kape, immisem kadagiti kakadua. No saan tayo a makaya ti agballasiw, agbirok tayo ti sabali a pamuspusan.”

Ti yunit nga idadauloan ni Ka Dagul ket maysa a *Sandatahang Yunit Pampropaganda* (SYP) nga aggargaraw iti maysa a larangan gerilya ti Kordilyera. Naited kadakuada ti erya a rekoberi-ekspansyon a pagtignayan. Adu kadakuada ket naggapu iti syudad ken baro a sampa iti NPA.

Kabigatan na, awan ti nabirokan da a mabalin a pagballasiwan. Narikut la unay gapu ta nadadagsen la ngaruden ti awit da, sumagmamano pay laeng kadakuada ti makaammo nga aglangoy.

“Ania ngarud ti aramiden tayon? No laeng koma naadal ko ti aglangoy,” kinuna ni Ka Ynez, maysa kadagiti kakadua a babai.

“Saan a bale, kadua. Ipamuspusan tayo. Pagkaykaysaan tayo no ania ti aramiden tayo. Ania ngata no agaramid tayo ti rakit? Adda umuna idiai bangir ti karayan santo adda sumuporta ditoy bangir na. Ania ti panangkita dagiti dadduma?” kuna ni Ka Dagul.

Limmawag ti rupa dagiti kakadua. Ti arig na ket kasla nairuangan ti baro a namnama. Maysa-maysa a nangibingay dagiti kakadua ti panagbuya ken singasing, inggana nagsasabat ti kapanunotan da ken naipirmi ti plano.

Dagus ngarud a rinugian da ti panagaramid iti rakit. Nagala da ti pinuon ti saba sadanto tinalian iti

adu a lanut. Naragsak da latta uray no madlaw ti danag iti ruprupa dagiti saan a makalangoy. Nasipngeten ti tangatang iti um-umay a bagyo. Naglemmengen ti init ket addan sumagmamano a saplit ti arbis.

Apaman a malpas da a naaramid ti rakit ken iballasiw laeng koman iti karayan, nagpukkaw ni Ka Chona.

“Kakadua, adda masa! Adda masa! Adda da idiyay!” Ilaglagto na pay ti ragsak na.

Tallo a masa ti bumalballasiw iti naapres a karayan. Nalaka da a nakadanon ken immasideg da iti kakadua. Naglilinnamano ken nagiinnammo da.

“Kumusta kayo kakadua. Papanan yo koma?” dinamag ti kakadua.

“Umay kami agpana ti lames. Ngem ne, sabali met ti nasarakan min.” Immisem ti masa. “Ngem makauray daydiay. Mas kasapulan yo ti tulong.”

“Saan nga agbalin dayta rakit yo. Napegges unay ti danum. Tumulong kami a mangiballasiw kadakayo.” Imbati ngarud dagiti kakadua ti rakit iti igid ti karayan.

Alisto a timmulong dagiti masa. Imballasiw da dagiti ramit ken paltog ti kakadua. Insaruno da dagiti kakadua a babbai. Timmulong met dagiti kakadua a makaammo nga aglangoy. Inan-anusan da uray no agdardara payen ti dapan ti dadduma a nasugat kadagiti natadem a batbato iti uneg ti

karayan. Nagbitted pay ti saka ti maysa a masa. Dagus met a tinaming ti kakadua a medical dagiti sugat.

Uray nabannog, natalged a nakadaliasat ti amin. Naammuan ti kakadua nga awan ti kabusor iti baryo a papanan da.

“Kasta laeng ti agkakadua. Agtitinnulong,” kinuna ti masa.

“Kastoy ti esensya ti ibagbaga tayo nga alluyon. Mapalag-an ti trabaho. Adu a bannog ken ling-et ti maliklikan - ken uray biag ket masalakniban!” kinuna ti kakadua. Immanamong dagiti masa.

“Ditoy tayo a kinur-itan ti kinapateg ti panag-iinnalluyon a maysa a mangted nayon a duron iti balligi ti rebolusyon,” nayon met ti maysa a kadua.

“Ania ngay kakadua, itultuloy tayon to manen ti panaglilinnangen,” panagpakada dagiti masa.

Siraragsak a nagsisina ti kakadua ken masa. Nairut da a naglilinnamano. Daytoy a pasamak ket maysa a pammaneknek ti kinairut ti silpo ti NPA ken masa, a kasapulan unay tapno madaliasat ti aniaman a problema ken maipagballigi ti rebolusyon.

Kabigatan na, iti igid ti karayan iti batog mismo ti baryo a napanan dagiti kakadua, nakita ti masa ti rakit dagiti kakadua a naisalat kadagiti batbato! ☆

Daniw

Sometimes, the Heart Yearns for Mangoes

Jose Maria Sison, March 30, 1994

Sometimes, the heart yearns
 For mangoes where there are apples,
 For orchids where there are tulips,
 For warmth, where it is cold,
 For mountainous islands,
 Where there is flatland.
 Far less than the home,
 And the flow of kith and kin,
 Unfamiliar and now familiar
 Things and places trigger
 The pain of sundered relations,
 Of losses by delays and default.
 Direct dialing, fax machines,
 Computer discs and video cassettes
 And visitors on supersonic jets,
 Fail to close the gap
 Between rehearsed appearances
 And the unrehearsed life at home.
 There are colleagues and friends
 That make a strange land loveable.
 But they have their routines,
 Their own lives to live,
 Beyond the comprehension
 And pertinence of the stranger.
 Those who seek to rob the exile
 Of home, kith and kin,
 Of life, limb and liberty
 Are the loudest to mock at him
 Who is helplessly at sea,
 Uprooted from his soil.

The well-purposed exile continues
 To fight for his motherland
 Against those who banished him,
 The unwelcomed exploiters of his people,
 And is certain that he is at home
 In his own country and the world.

No maminsan, ti puso ket mailiw iti mangga

patarus ti "Sometimes the Heart Yearns for Mangoes"

No maminsan, ti puso ket mailiw iti mangga
 Iti lugar no sadino a mansanas ti adda,
 Iti karomsi no sadino a ti sabong ket banyaga
 Iti dagaang no sadino a naalinedned ti klima,
 Kadagiti nabantay nga isla,
 Iti lugar a kapatagan ti makitkita.

Maiduma iti pagtaengan
 Ken ti kinadekket ti gagayem ken kakabagian,
 Dagiti sabali a banag ken luglugar
 Ket mangpalagip a pagam-ammuan
 Iti saem ti relasyon a naisina,
 Dagiti pukaw gapu iti taktak ken liway.

Telepono, disket,
Fax machine, video cassette
 Ken bisita a nagbiahe iti *supersonic jet*,
 Saan nga umanay dagitoy a mangsilpo iti baet
 Ti kasasaad a nakipet
 Ken ti biag iti taeng a nadariket.

Adda kakadua ken pagayam
 A makatulong tapno iliw malipatan
 Ngem adda bukod da a trabaho,
 Ken biag a masangsango,
 Labes iti pannakaammo
 Ken kinapateg ti estranghero.

Ti distiyero ket gandat da a takawan
 Iti pagtaengan, gagayem ken kakabagian,

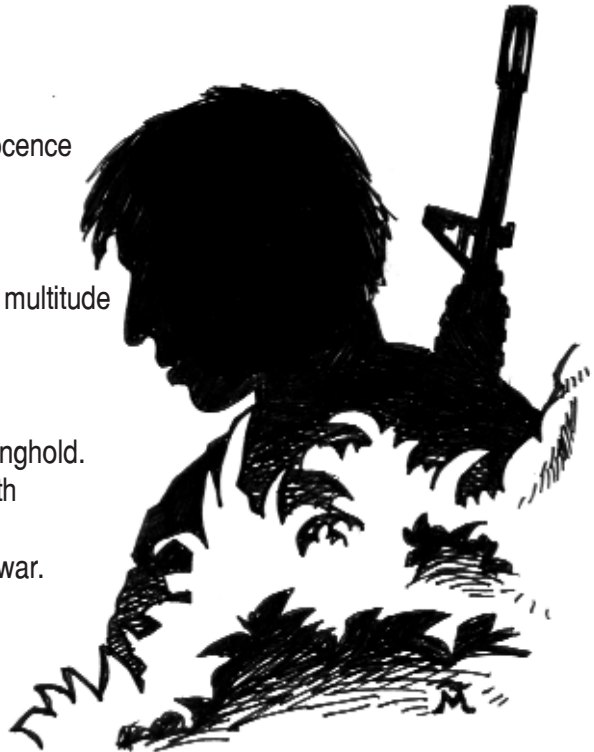
Iiti biag, bagí ken wayawaya.
Naparut manipud idi bukod na a daga.
Isuda't mangpadpadakes nga arawaaw
Kenkuana nga awan mabalin na iti ballasiw taaw,

Ti distiyero nga addaan panggep a naindaklan
Napinget a lumablaba para iti ina a pagilian
Kontra kadagiti nangpatalaw kenkuana,
Dagiti awanan biang a manggungundaway iti kailian na,
Ken sigurado nga addaan iti pagawidan
Iiti bukod na a pagilian ken iti sangalubongan.

The Guerrilla Is like a Poet

Jose Maria Sison, 1968

The guerrilla is like a poet.
Keen to the rustle of leaves
The break of twigs
The ripples of the river
The smell of fire
And the ashes of departure.
The guerrilla is like a poet.
He has merged with the trees
The bushes and the rocks
Ambiguous but precise
Well-versed on the law of motion
And master of myriad images.
The guerrilla is like a poet.
Enrhymed with nature
The subtle greenery
The inner silence, the outer innocence
The steel tensile in-grace
That ensnares the enemy.
The guerrilla is like a poet.
He moves with the green brown multitude
In bush burning with red flowers
That crown and hearten all
Swarming the terrain as a flood
Marching at last against the stronghold.
An endless movement of strength
Behold the protracted theme:
The people's epic, the people's war.

Ti Gerilya ket kasla Mannaniw

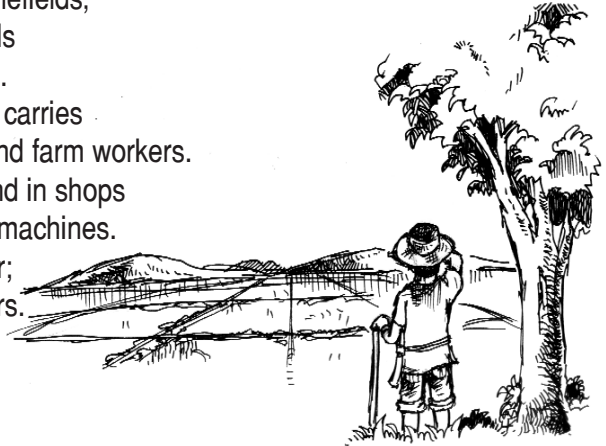
patarus ti "The Guerrilla is Like a Poet"

Ti gerilya ket kasla mannaniw.
Masirib iti anasaas ti bulbulong
Alusiis dagiti sanga
Arisaksak ti karayan
Angset ti apoy
Ken dapoy ti panagpanaw.
Ti gerilya ket kasla mannaniw.
Sumalinged kadagiti kaykayo
Bulbulong ken batbato
Di mailasin ngem presiso
Nalaing iti linteg ti panaggaraw
Ken nasaririt iti riniwriw a ladawan.
Ti gerilya ket kasla mannaniw.
Kakumpas na ti aglawlaw
Ti nalimed a kabakiran
Naalumamek iti uneg, awan madlaw a peggad
Ti landok a naamnut iti kinadaeg
A mangbalais iti kabusor.
Ti gerilya ket kasla mannaniw.
Katignay na ti aripuno a berde kayumanggi
Iti kayo nga aggilgil-ayab ti nalabaga a sabsabong
A mangkorona ken mangpakired iti amin
Agatibelbel iti kadagaan a kasla layus
Agmarmartsa itan laban iti baluarte.
Maysa nga agnanayon a panagtignay ti pigsang
Matmatam ti naunday a tema:
Ti pakasaritaan ti umili, ti gubat ti umili.

The Central Plains

Jose Maria Sison, 15 August 1978

I love the green expanse of ricefields,
 The sunlight that strikes it reveals
 The myriads of golden beads.
 I love the sturdy stand of the canefields,
 The sunlight that strikes it reveals
 The golden wands of sweetness.
 The breeze sweeping the plains carries
 The rhythm of toil of peasants and farm workers.
 I love the clangor on the road and in shops
 As workers make do with some machines.
 I love the blue mountains yonder;
 They evince hope to all the toilers.

Dagiti Sentral a kapatagan

patarus ti "The Central Plains"

Ay-ayatek ti berde a kinalawa dagiti kapagayan
 Ti lawag ti init a tumama ket mangidatdatag
 Ti di-mabilang a bukel ti balitok.
 Ay-ayatek ti nakired a kaunasan,
 Ti lawag ti init a tumama ket mangidatdatag
 Kadagiti balitok a puon ti sam-it.
 Ti pul-oy a mangsagsagad iti kapatagan
 Awit na ti kumpas ti tegged dagiti mannalon ken mangmangged-talon.
 Ay-ayatek ti arimbangaw kadagiti kalsada ken pabrika
 Bayat a balbalinen dagiti mangmangged ti sumagmamano a makina.
 Ay-ayatek ti asul a bambantay sadiay;
 Mangidatdatag namnama iti amin nga anak ling-et.

Papuri sa MLM

Andres Batara

Di na mapunas ang tigmak ng diwang pinanday
Ng pinakadalisay na hangarin,
Apoy sa puso't sandata sa buklod at laya
Ng lakas-paggawang alipin ng imperyo ng kapital.
Bandila't tanglaw sa paglaya ng mga bansang api,
Ng mga bilanggong mithiin ng mga tagapaglikha ng kasaysayan.

Dalitdalit mo sa ilang siglo ang katotohanang
Ang tao at mundo ay tutungo sa sosyalismo't komunismo.
Uukitin ng di mabilang na kamay, sa sining ng arkitekto
At pagsubok ng panahon tulad ng mga Terasa ng Ifugao
O ng Dakilang Pader ng Tsina
Laban sa iilang budhing pinatigas
Ng pagsasamantala't pang-aapi sa tao.

Nagbubunyi silang tapos na ang iyong panahon.
Subalit ikaw ay syensyang lalagpas sa kanilang panahon
Nagbabangon sa ubod ng uring api at pinagsasamantalahan
At iraratal ang oras at talas ng hustisyang sisingil
Sa kahariang pyudal at kapital
At sa lahat ng kabulukan sa lipunan.

O, Marxismo-Leninismo-Maoismo...
Iyong paglapitin ang mga karagatan ng daigdig,
Katukin mo ang bawat dampa, padagundungin mo
Ang pulso ng pag-aklas ng mga manggagawa, ng mga bukirin
Isla't kontinente ng Asya, Aprika, at Amerika-Latina
Ang mga kasawian at kawalan ng apat na bilyong mamamayan
Ay gawin mong makapangyarihang daluyong ng paglaban
Sa rebolusyonaryong tunggalian ng uri
Hanggang mag-abot-tanaw, mag-abot-kamay
Ang mga tagapaglikha ng kasaysayan
Sa ilalim ng bagong kalangitan.

Makatang Sampay Bakod

Ka Hoben

Ang may karapatan, paglikha ng obra
Ayon sa mga paham sa literatura,
Mga mahusay magburda ng mga kataga,
Ang makatang armado ng talinhaga.

Sige, manginig sila sa kanilang museleo,
Manigas sa ngitngit sa kanyang santwaryo.
Kapos man sa tugma, di mababahala,
Tuloy akong hahabi ng kwento't tula.

Halaw sa praktika ng pakikidigma,
Mali'y ituwid, ipunyagi ang tama.
Magsisilbing tanglaw, ibang maglalakbay,
Kwento nila't nobela, bagong gabay.

Makapaglikha sa alam kong paraan,
Didiinan mga aral na karanasan,
Magsisikap paunlarin kaanyuan,
Malulubos pagtubos sa nakaraan.

Ilang minuto sa Santwaryo

Ka Hoben, Enero 1, 2000

Sa gitna ng mga kalungkutan,
 May katuwang na kaligayahan.
 Mga sandali ng pagtatanong,
 Sa GAMAS¹ kasaguta'y nasasalubong.
 Masayang pagkakataon kapiling ang pamilya,
 Tinutumbasan ng buhay kolektiba
 Mainit na yakap ng asawa;
 Nadarama sa simpleng ligaya,
 Ng mga mandirigmang mag-asawa.
 Pagmamahal ng isang ina.
 Nasa init, salubong ng mga magsasaka
 Tuwa ng tila pusang bata sa pamilya,
 Nasa sigla ng kabataang inoorganisa
 Pagiging isa sa komunidad ng 'barkada,'
 Ngayo'y pakikidigma
 Sa larangang gerilya.

Sa bawat GP² at KP³ na mabuo,
 Sa bawat pag-aaral na isinagawa,
 Sa bawat pangmasang pagkilos na inilunsad
 Sa bawat matagumpay na TO⁴,

Mga tiyak na hakbang,
 Tungo sa inaasam!

¹GAMAS-gawaing masa

²GP-grupong pangorganisa

³KP-komiteng pangorganisa

⁴TO-taktikal na opensiba

Pangako

Ka Chui, Hunyo 22, 1999

Wastong batayan ang nakaraan
Subalit

Mga Marxista'y naniniwala sa pagbabago
Ang mga pagkakamali'y pinag-aaralan
Hindi para maging sagabal sa pag-unlad
Kundi gabay sa pagsulong nang puspusan

Anuman ang kaharapin nating suliranin
Lulutasin lahat ng ito. Minsan mang magkamali
Mga idinulot na kasiraa'y, hindi tayo patatali
Agad iwawasto, upang di maulit muli

Sa pagsusulong ng rebolusyon
Maraming lubak, maraming balakid
Sa masalimuot na daa'y maraming napapatid
Ang tunay na nagwawasto, sila'ng nananaig

Iisa ang ating paniniwala, iisa ang ating paninindigan
Kaisa mo ako sa pagsusulong ng rebolusyon
Diyang man lang ay maniwala kang pangako yang
Hinding-hindi ko tatalikuran hanggang kamatayan.

Ina Teresa

Kanayon da ka a malaglagip
 Kas iti isem mo tunggal ilukat mo
 Ti daan a ridaw.
 Agpatpatnag ti apoy iti suli.
 Ti maurayan a pida-pidaso a saleng
 Ket riniing mo manen.
 Nabara ti panangpasangbay kadagiti kakadua
 A pinuyat ti rabii.

A, ammom a tantyaen
 No kasano kaadu ti isaang mo a kape
 Ammom nga adda dagiti sumangpet
 Makidagus ken makikinumusta.
 Ken impalagip mo,
 “Isanggir dagiti riple ken iyurnos dagiti makoto.”
 Dua nga aldaw a pinnagna
 Sigurado nga inaná ti biroken ti nabannog a bagi.

Nakudrep ti raniag ti pagsaingam,
 Ngem ti bannog dagiti kakadua ket apagbiit a naawan –
 Adu a salsaludsod, mailiw iti damag.
 Kunam a naregta ti panagorganisa
 Ti napanawan mi a trabaho ket intultuloy ti masa.

Iti baet dagiti panaginnistorya tayo
 Saggaysa na kami a matmatmatan
 Saan mo unay am-ammom
 Ngem ibilbilang mon nga annak mo.

Ina Teresa, saanen a naiserra ti ridaw mo
 Isem mo kanayon a malagip ti kakadua
 Agsipud ta paset kan ti panagdaliasat da
 Bára ka a mangted gin-awa iti kakadua,
 Mangbibiang iti rebolusyon.

Memoriam

Vicenta M. Buenafe, Abra, 1986

*No awan ti masa
Matumba ti armado
Ngem no awan met ti armado,
Matumba ti umili ta awan ti salaknib da.
Dayta ti nanumo a panagkitak.
-Ka Sisip*

Think of me as the Land
And read from my body
A history of scars
And open wounds

Think of me as the Land
And watch my knuckled form
Bent in tribute to the fields
Or nestling in a foxhole

Think of me as the Land
And listen to my breath
Stir the leaves to peaceful choruses
Rivers to gurgling contentment

Think of me as the Land
And marvel at my motionless change
My active rest
My calmness even in combat

Think of me as the Land
I, an aged guerrilla
My fury in battle nurtures my descendants
My lifeblood drowns those who oppress me.

Pananglagip

patarus ti “Memoriam”

Panunoten dak a kas iti Daga
Ken tuntonem iti bagík
Ti pakasaritaan dagiti piglat
ken silulukat a sugat

Panunoten dak a kas iti Daga
Ken matmatam ti panag
Nakakubbo iti panangdayaw kadagiti talon
Wenno nakakelleb iti *foxhole*

Panunoten dak a kas iti Daga
Ken denggem ti anges ko
A mangpaayug kadagiti bulong, natalna
Mangpakatawa kadagiti karayan, naragsak

Panunoten dak a kas iti Daga
Ken agsiddaaw ka iti di agkutkuti a panagbalbaliw ko
Aktibo uray no agin-inana
Kalmado uray iti labanan

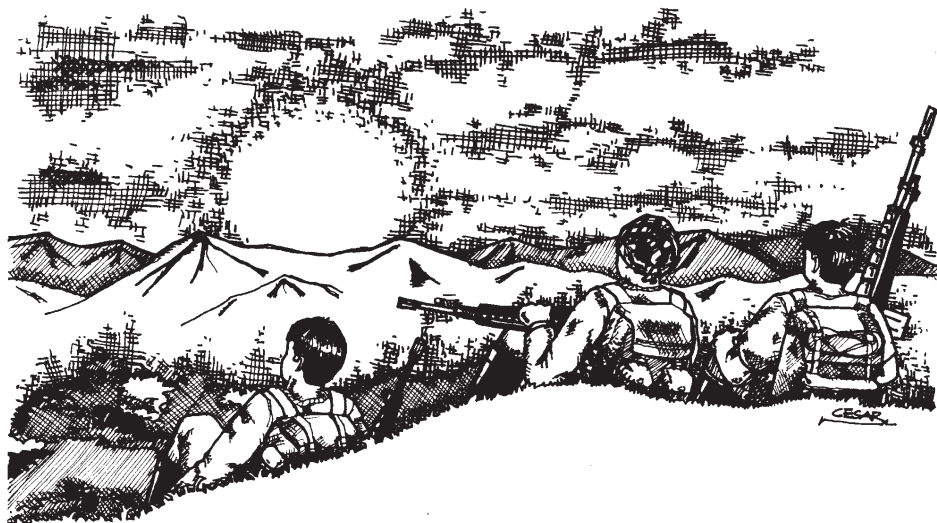
Panunoten dak a kas iti Daga
Siak, maysa a duogan a gerilya
Ti siglat ko iti labanan ket tawiden dagiti annak ko
Ti darak ket manglayus kadagiti mangidadanes kaniak.

Clearing

Jason Montana

Before we go again
Before the day breaks,
An hour lights my eyes,
Begins as thick fog
All over slowly lifting.
A school on a ridge
Is first to awaken
As yet without children.
We have come as second learners.
The breeze sends an easy chill
To my blood. Below us
A ricefield expertly engineered
Shaped like a bay
Opening to the lure of clouds
And designs of early mountains.
The mists strip further,
And the vision is of peasant
Skill in kaingin clearings
And abung claiming proud
Paddies, communal waterways
And generous tiered forests.
Step by terrace and tasks
Unfold. The silent movement
Of guerrillas levels
Like a rare plateau of time,
A rugged valley at another.
We see hamlets encircling
But incompletely strung together.
Now the old trails have new meanings.
We must open frontiers
And construct aqueducts

From distant springs to village jars;
From the toiling masses
To the Party and the People's Army;
Key links crossing the uneven
Terrain of spiraling dialectics
This vast space now shines
Facet by facet as time bends
And signals the stir of dogs
And roosters. There is smoke
Rising from a crown of betel
Nut trees. We are only a hill
After all, and precisely
Do taller realities stand
Around us, some unpeaked.
The morning is a protracted struggle.
The people are here. We are here.
And already to this mountain
We add the weight of the working class.
How can we not win?
In a matter of minutes
The half moon surrenders to the sun!

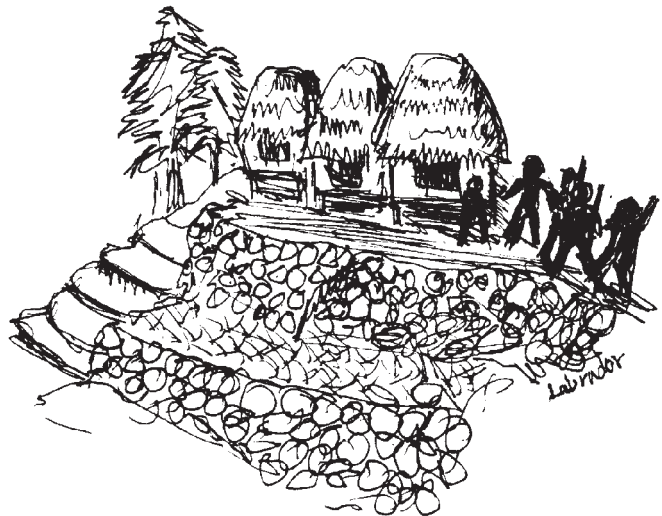

kaingin

patarus ti "Clearing"

Sakbay a magna kami manen
 Sakbay a sumingising ti init,
 Adda oras a nangted-lawag kadagiti matak,
 Nagrugit kas napuskol nga angep
 In-inut a pumikipikid iti aglawlaw.
 Iti bukot ti bantay, maysa nga eskwelaan
 Ti immuna a nariing
 Ngem awan pay dagiti ubbing.
 Immay kami kas sumegunda nga agadal.
 Ti pul-oy ket apag-apaman a nangpalammin iti darak.
 Iti baba mi, payaw nga eksperto a naaramid,
 Naporma a kasla ban-aw
 Agluklukat iti awis ti ulep
 Ken disenyo dagiti nasapa a bantay.
 Nagpukaw dagiti angep,
 Ken ti mamatmatan ket ti mannalon
 Laing iti panagkaingin
 Ken dagiti kalapaw a sumaksakop kadagiti nadayag
 A payaw, komunal a pasayak
 Ken naraber a bakbakir a naagda-agdan,
 Kada addang iti agdan, dagiti rebbengen mi
 Agukrad. Ti nalimed a panagtignay
 Dagiti gerilya ket nakadanon
 Iti manmano a patag iti tuktok ti bantay,
 Napaddokol a bambantay iti dadduman.
 Makitkita mi dagiti purok a nakapalikmot
 Ngem saan pay a naan-anay a napagsisinnilpo.
 Itatta, addan baro a kaipapanan dagiti daan a dana.
 Kasapulan mi nga aglukat kadagiti baro a larangan
 Ken mangaramid kadagiti baro a kalasugan
 Manipud kadagiti adayo nga ubbog mapan kadagiti burnay ti umili;

Manipud iti masa nga anak ling-et
Agturong iti Partido ken Hukbo ti Umili;
Kangrunaan a tulbek nga agdaldaliasat iti napaddokol
A tereyn ti diyalektika nga agal-alipugpog.
Itatta ket naraniagen daytoy a nakalawlaw a lugar,
Paset-paset, bayat a ti tiempo ket agbaliw
Ken mangsenyas ti panagriing dagiti aso ken
Kawitan. Adda asuk
Nga aggapu kadagiti naurnong a
puon ti bua. Dakami ket maysa laeng a turod gayam,
Isu nga adda dagiti nataytayag a kinapudno
Iti aglawlaw mi, saan pay a naragpat ti dadduma.
Ti agsapa ket naunday a pannakidangadang.
Adda ditoy dagiti umili. Adda kami ditoy.
Ken iti bantay a daytoy
Inayon mi ti bileg ti dasig a mangmangged.
Kasano a saan tayo nga agballigi?
Mano a minuto pay
Ti nagudua a bulan ket sumuko iti init!

Lagipem

Laglagipem, kadua,
Iti tunggal panagsardeng ken panaginaná
Iti natangken a daga, ti bara ti lubong
Aglalo iti kalgaw, nakirang ti tudo
Ken nasaknap ti panagbisin,
Napigsa man ti angin
Ket magunggon laeng ti kalapaw a kawayan.

Laglagipem dagiti umili a napapanaw
Gapu iti pasista a militar—
Balay a narakrak,
Naikkat a diding, mabubuotan a datar,
Napuoran a poste, aglatlati a galba,
Rugit iti arubayan.
Anniniwan laengen ti nabati dagiti agindeg
A naragsak a nakitabuno kadagiti pulong
Ken nakilaok iti panangitakder ti base
Sakbay iti reaksiyon.

Kitaem dagiti natatayag a kaykayo,
Timmubo dan iti tengnga ti nangangato a ledda
No sadinno ket naitanem dagiti martir.
Kadagiti sigud nga uma, itattan ket ublag
Ken kakaisuna a dalan, awan peggad a ruta
Agturong kadagiti larangan.

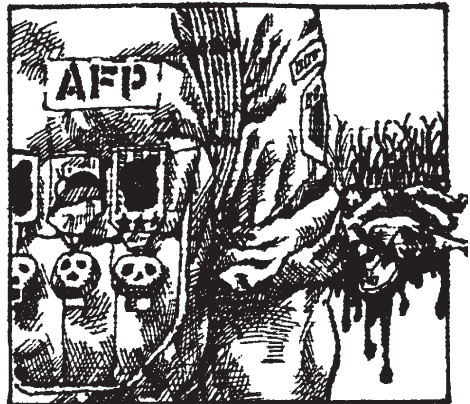
Matmatam ti tunggal sikko ti karayan
Ti nangangato a rangkis a maui
Sumang-at iti bantay
Pangato, pasikig, pababa,
Bayat a pagduaduaan ti tunggal samek
Paglemmengan no adda nauni nga helikopter

A puersa iti tangatang
Bayat a nairut ti panangpetpet iti paltog
Nakasagana a pumatay iti masirsirig
Naannad nga adalen ti tunggal puesto,
Ti kalbit, ken nairut a talmeg iti gatilyo.

Saan pulos nga ikkaten iti panunot
Dagiti napuoran a bangkay, napugotan ti ulo,
Narames a bangkay ti natay a kadua,
Dagiti napukaw ken saanen a makita pay,
Dagiti napakan ti sigarilyo
Dagiti natukkolan ti bakrang
Bayat a dagiti traydor ken pasista ket agragrag
Iti kinalanggong da
Bayat nga agpakpakatawa ti *announcer*
A mangipadpadamag iti promosyon dagiti heneral.

Lagipen tayo dagiti pimmasay a mannakigubat—
Saan a nagparintumeng wenno nagpakaasi iti estado,
Nairut a pinetpetan da ti armas,
Inanusan a nangan nga awan asin,
Uray mano a subo laeng.
Inanusan ti lam-ek ti rabii ken bara ti agmatuon,
Ti adayo kadagiti ay-ayaten da.
Nabaelan da a sinango dagiti parikut.

Lagipem dagitoy!
ti panagrigrigat ti masa,
ti pannakaidadanes ti pagilian ken dasig—
nadagdagsen dagitoy
no idilig kadagiti bukod a problema.
Rimbawan dagiti bagahe!
Bumangon manipud iti pannakapaay!
Umaddang paabante—
Bagí, panunot, ken pakinakem!

Kumusta, Mannalon a Kadua

Micaela Gabriel, Ilocos Sur, 1997

Dati kayon a makitkitak
 Ngem saan ko nga ammo ti nagnagan yo
 Mairupruwaan kayo
 Ngem diak ammo ti katatao yo
 Adda kayo iti dimmakkelan a paraangan
 Ngem saan kay' nga ikaskaso
 Makalanglangen kayo
 Ngem awan kayo iti panunot ko
 Sabali nga aglawlaw, sabali a panagbiag
 Ti kayat ko idi a maragpat

Ngem itan agsubsubli kayo
 Wenno agsubsubliak kadakayo

Dakayo a saan ko nga am-ammo idi
 Ket nauneg nga am-ammok ita
 Gapu ta ti nagnagan yo
 Ket nagbalin metten a nagan ko
 Dagiti takiag yo, dakulap, ken dapdapan
 Ket adda da metten iti kinataok
 Dagiti panganan, pagturogan, pagtaengan
 Dagiti isem, lulua, dukdukot, ken balligi
 Ti lubong yo ita
 Ket lubong ko metten

Gapu ta masapul nga aramiden
 Ken kinayat ko a maaramid

Dati-dati ket kadawyan kay' la a mabuybuya
 Ngem sikay' ti kapipintasan ken katatan-okan 'tatta
 Dati-dati dagiti mangtagtagibassit kadakayo ti kayat ko a kadua
 Ngem isuda metten ti lalaksidek ita
 Dati-dati saan ko nga ammo ti serbi yo iti pagilian
 Ngem tatta, ipatpatakderan kayo ti pedestal
 Iti kaunggan 'toy pusok ken kapanunotan

Daytoy ket gapu ta ti biag ko
Ket pakasaritaan ti panagbalbaliw ti biag yo

Pinanawak ngarud ti sigud a panagbiag
Biag nga adayo kadakayo, biag a kabukbukodan
Ket 'tatta ti biag yo innak pagbiagian
Taltalaytayen dagiti tambak a naitukit
Ti kapagayan, katabakuan no sadinno't ayan yo
Paglinongan, pagturogan dagiti kalapaw yo
Iti sidong yo, kanayon a kunkunak
"Dagiti agbambannog, isuda't masapul nga agsagrap
ti kinabaknang a parpartuaten da"

Dagiti dati a tangtangadek ken kalanglangen ko
Dagiti edukado, propesyonal ti syensya, teknolohiya. ken literatura
Ket naaddaan da laeng ti nagan ken pateg
Gapu ta ti intelektwal a kabaelan da
Ket nagtaud ken nakabasar
Iti materyal a produksyon ti kagimongan
A patpatarayan dagiti mangtibtibbag iti bato ken balitok
Mangtuntunaw iti asero, mangpapaandar iti makina
Ken dakayo nga agsuksukay a kalanglangen ko 'tatta

'Tatta ket agpakpakadaak iti dasig a naggapuan
Ken umar-arakup iti mannalon ken anak ling-et

Saan, saan a gapu ta lalaksidek ti dasig ko
No di ket gapu ta daytoy a dasig ket agtalinaed
Ken maaddaan kaipapanan laeng
No dakay' nga anak ling-et ti rumimbaw
Ken gapu ta ti biag ko ken dagiti kapadak
Ket agbalin a napateg laeng
No maisilpo kadakayo nga agdamdamili ti kagimongan
Gapu ta ti masakbayan ti sangalubongan
Ket nakabasar iti panagraira ti dasig
Ken pananggun-od ti amin a bileg yo

Uray pay kaipapanan na daytoy
Ket panangidaton a kangangatuan
Iti altar ti naindasigan a pannakidangadang

Awis Ti Nalabaga a Mannakigubat

Micaela Gabriel, Ilocos Sur, 1997

Ti pudot ti bigat ket awanan saririt
Nga ikabkabraaw ti naliday nga init
Kas met ti awan ay-ayo
A nangitulod ti narungsot a bagyo
Ngem...

Saan dakam' a malapdan
Gurruod, kimat ti daya ken amianan
Ket agturong kam' kadagiti tallaong
Purpurok dagiti mannalon
Kas met ti saan a malapdan
Panangbatok ti tudo a nailiwan
Ken daga kayat na a maagkan

Umay ka, agtutubo
Ti ilik a naikulbo
Sumurot ka innakam' danggayan
Magna iti napitak a dalan, kabambantayan
Bay-an a makiandingay ti tugtugot tayo
Kadagiti baddek ti nuang a sumarsaruno
Ibatbati na dayta ti maysa a palagip
Ti panunot tayo intay' itukit
Rimbawan ti pagam-amakan
Di kay' agbuteng, di da tay' masurotan
Ta bigla tayo a mapukaw
Alun-onen ti sipngget, kabusor ket maulaw

Ket dumteng tay' iti pagtaengan
Ti tao a kadawyan
Ngem agdamdamili ti sangalubongan
Agtuktok tay' kadagiti ruangan da
Nabara a kablaaw idanon kadakuada

Mabalin a saan datay' nga am-ammo
Ngem iyam-ammo tay' ti bagbagí tayo
Di agpatingga ti nagnagan laglagipen
Innga't indatay arakupen
Gapu ta naammuan da ngaruden
A datayo gayam
Ket isuda met laeng!

Lullabies for the Unborn

Vicenta M. Buenafe, Ifugao, 1996

In the jungle's heart rests our cathedral
Imposing hardwood trunks thrust from the earth
To support buttresses of leafy boughs
That daily brush an ever-changing sky

Here the cold mist is warmth
The wetness of rain is shelter
Each heartbeat counts as a hundred
Each freedom is farewell

Upon the blazing pyres of our fallen
We temper the swords of our cause
From the flames we draw the ideals of a better world
Built from the textures of home, memories of childhood
And lullabies for the unborn

Duayya para kadagiti di pay naipasngay

patarus ti "Lullabies for the Unborn"

Iti puso ti kabakiran, nakatakder ti katedral tayo
Dadakkel a puon ti narra manipud iti daga
Adigi a mangaw-awit kadagiti sanga ken bulong
Inaldaw a manggawgaw-at iti kanayon nga agbalbaliw a langit

Ditoy ti nalamiis nga angep ket pudot
Ti basá ti tudo ket linong
Kada pitik ti puso ket sangagasut
Kada wayawayaya ket pakada

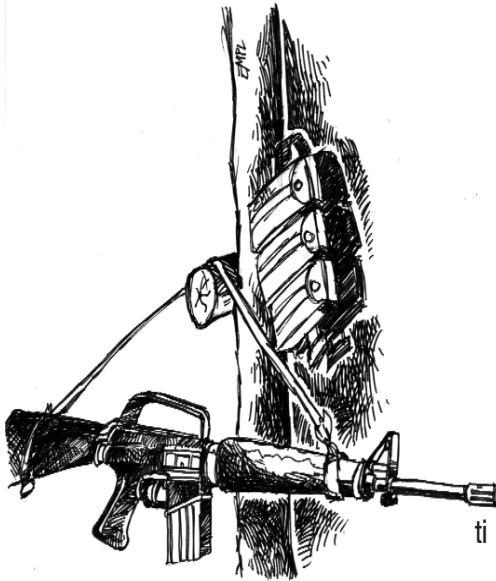
Iti aggilgil-ayab a tanem dagiti martir
Matenneb dagiti armas ti dangadang tayo
Manipud iti apuy, adawen tayo dagiti arapaap
para iti baro a lubong
A mapartuat manipud kadagiti ramen ti taeng, lagip ti kinaubing
ken duayya para kadagiti di pay naipasngay

Guerrilla Camp

Vicenta M. Buenafe, Abra, 1986

a poet's inspiration
 a guerrilla's necessity
 the jungle sanctuary
 where one is hypnotized
 by the translucent voices
 of a spring supplying kitchen water
 where the sun pierces
 the thick foliage at midday
 shifting greenish golden shafts of light
 that tease the lonely lines of laundry

Kampo Gerilya

patarus ti "Guerrilla Camp"

inspirasyon ti mannaniw
 kasapulan ti gerilya
 kabakiran a sangtawyo
 no sadino a mangted parpamata
 ti nalitnaw a boses
 ti ubbog a paggapuan ti danum ti kusina
 no sadino a salsalputen ti init
 ti napuskol a bulbulong iti agmatuon
 agbaliw-baliw a berde balitok
 raya a mangsutsutil kadagiti naliday a binilag

M-79

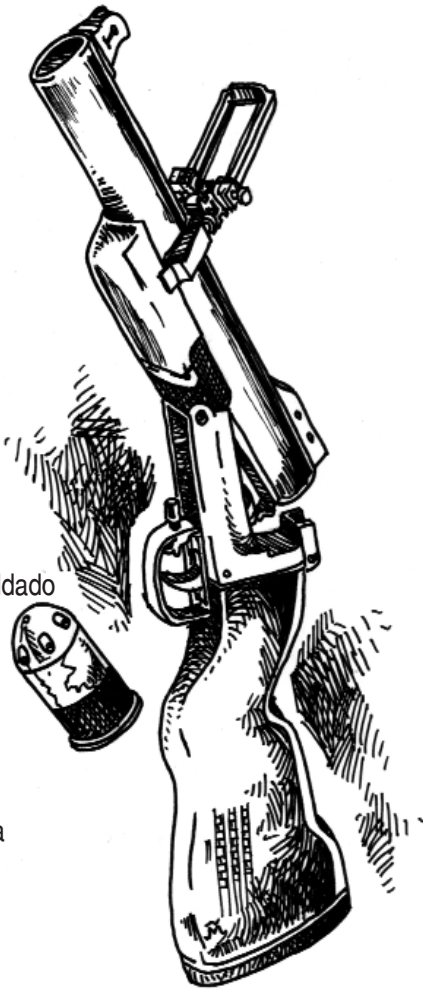
Adayo ti nadanon,
Madandanon daytoy a paltog.

Iti bainan na, inyukit
Ti nabayadan a soldado a nangiggem ditoy
Ti tunggal letra dagiti probinsya
A nakaidestinoan na:
Davao, Cotabato, Samar, Tarlac,
Ken iti maudi ket Cagayan.

Kadagiti kanito ti panaguray na
Iti misyon sakbay ti panagraut,
Wenno kalpasan ti maysa a nadara a labanan,
Bayat ti panaginana na
No sadino a ti tay-ak ti gubat
Ket adayo ken kasla daan a tagtagainep,
Ti paltog ket ay-ayamen ti mabaybayadan a soldado
Nadagsen nga itúdok na
Ti immuko na iti nalamuyot a pingping
Iti kayo ti paltog inggana a maiyukit
Ti mapa ti kinaranggas na.

Nakabarbara ti ipugpugso na nga apoy
Daytoy a paltog, makubkubbo ti langit ken daga
Uni't gurruod a mangbuong iti ulo
Kumutkot iti barukong ti intero a pagilian.
Nakatutok ti paltog kadagiti umili.
Itatta, daytoy a paltog ket
Addan iti ima ti Nalabaga a mannakigubat.
Tunggal putok daytoy ket mangiyuk-ukit kadagiti baro a letra
Iti banga-banga ti kabusor iti aniaman a lugar
Ti pagilian.

Adayo ti nadanon,
Madandanon, daytoy a paltog.

A Letter for Vincent

Vicenta M. Buenafe, Abra, 1986

Daddy has joined
the little man's army
fighting
the little man's war

Daddy wears no uniform
just the little man's clothes
threadbare garments
soaked in soil

Daddy has no cannon
no planes, no ships
he carries the little man's gun
wrested from the enemy's dying grasp

Daddy lives the little man's hours
from cold dawns to starlit evenings
raw, sweat-stung bodies
and meager kitchens

Daddy marches not to bugles and drums
but to the songs of the little man
canticles of hope
for the offspring of struggle

Surat kenni Vincent

patarus ti "A Letter for Vincent"

Simmampa ni ama
iti hukbo dagiti marigrigat
lumablaban
iti gubat dagiti marigrigat

Awan ti uniporme ni Ama
no di ket kawes ti marigrigat
rutrot
napitakan

Awan ti kanyon ni Ama
awan eroplano, awan barko
bitbit na ti paltog ti marigrigat
a naagaw iti ima ti matmatay a kabusor

Makibibiag ni Ama kadagiti marigrigat
nalamiis a parbangon inggana mamituen ti langit
bannog ken ling-et
bisin

Agmartsa ni Ama saan nga iti uni dagiti trumpeta ken tambor
no di ket iti kanta dagiti marigrigat
ayug ti namnama
para kadagiti annak ti dangadang

Kasama

Ka Luisa

Ngumiti ka sa pagitan
ng pagod at tuwa
sa maghapong paggampan
ng gawaing masa

*kinunan ng larawan
ng aking isipan
ang mga ngiting iyon*

Ilang buwan ka nang di nakita
Ilang araw pa bago muling mapagmasdan?

*itatago ko ang iyong larawan
sa pagitan ng mga pahina
ng pangamba at pag-asa
sapagkat ang ngayo'y
panahon ng panganib...*

Lagi, kakaba-kaba ang dibdib
sa animo'y putok ng baril
o sa pagdaan ng helikopter...

*May nagbabadyang panganib
at hindi nito pahihintulutan
ang pagdadala ng mga ipinagbabawal
na libro at manuskrito*

(lalo na ang mga tulad nating rebelde)

*kahit ang iyong sulat
o larawang maaari kong hawakan*

*kaya't sisilipin ko na lamang
ang larawang kinunan lamang ng isipan*

sapagkat kinapos ako ng alaala
ng kahapong tayo'y magkasama

Ngunit hindi,
hindi ko ikukuwadro
ang iyong larawan

Ang pagsintang bibigyang kulay
ng pakikidigma ay kailangang
lumagpas, umigpaw sa parisukat
na karaniwang sumusukat
sa pag-ibig

Kung hindi'y
bakit pa,
paano pa

makasasapat sa panahon ng digma?

Bagyo

Ti bagyo ket sumangsangpet
Mangpanday kadatayo.

Dadaelen ti bagyo
Dagiti pagay iti katalalonan ken mais iti bangkag,
Tumbaen na dagiti nakakapsut a kalapaw.
Ngem no malpas ti bagyo
Ti kalapaw a natumba
Ibangon manen ti mannalon
A danonen ken panawan ti bagyo.
Maapit ti aniaman a nabati a pagay ken mais.
Tannawagan na ti sumaruno a panagmumula,
Saan nga agpaabak iti gapuanan a dadael
Ti bagyo.

Maysa met a bagyo
Ti napasamak idi Oktubre 17 idiay Bitag Grande.
Pimmusay ka, Kadua a Jacky,
Bayat a makisinsinngbat ti putok kadagiti kabusor,
Naagaw ti M16 mo,
pati ti tallo a pak,
ken klasipikado a dokumento ken impormasyon iti sona
Ket nabulabog ti plano
Para iti kampanya a mannalon ken propaganda.

Ngem kas ti mannalon a danonen ken panawan ti bagyo,
Tumakder tay' manen,
Masukisok no sadinno tayo a nagkamali,
No ania pay ti nabati a maani,
No ania pay ti mabalin a baliwan.
Tannawagan tayo ti naraniag nga init

Ken ti sangaribu ket maysa a posibilidad
Ken namnama a launen daytoy.

Saan tayo nga agpapaabak iti bagyo,
Kadagiti narigat a pannakidangadang,
Gapu ta saan tayon a petiburges a nakapuy
Nga iti tunggal saplit ti napigsa a bagyo
Ket kumleb.

Datayo ket rebolusyonaryo
Determinado a mangrimbaw iti tunggal bagyo.

Saan kadi nga iti biag,
Iti pannakidangadang,
Kadawyan nga adda bagyo?

Apay a Nalabaga ti Rupa ti Init?

No nalabaga ti rupa ti init,
Adda gubat.
Pagsasao.

Nalabaga unay ti rupa ti init
Iti panaginnagaw ti sipnget ken lawag
Iti nasapa a sardam a kumamkamat
Iti lumlumned nga init iti laud
Iti panagliday ti sardam.
Isu nga uray iti panagsaknap ti sipnget
Ti bulod a lawag ti bulan
Ket kolor nalabaga, saan nga amarilyo.

Iti rabaw ti bantay ket maymaysa ti anniniwan.
Nangato a turod iti sipnget ket makitkita.
Saanen a mapagna ti nabibileg a saka
A maisagsagud kadagiti lanot.

Ka Enyong, mamatiak kadi kadagiti natataengan?
No apay iti labaga ti init, pinugsat ti gubat ti biag mo
Idinto a rumbeng koma a nasalaknibam
Ti anges ni Ka Greg a naggibus gapu ta naawan kan,
Sika a doktor mi?

Makapapungtot a panunoten a pimmusay ka
Iti ima dagiti naraggas a pasista nga awanan panunot.
Natiliw ka iti palab-og dagiti ung-ong
Datdatlag a pasamak, iti likod ti sipnget ti labaga
A nangbungon iti rupa ti init!

Agpayso ti imbagam a ti raniag ti bulan ket nabulod
Iti init nga itatta ket nakalablabaga.

Nalabaga ti rupa ti init gapu ta adda gubat.
Nalabaga daytoy gapu ta agung-unget dagiti umili.
Agtultuloy a mangsilaw ti bulan kadagiti nasipnget a dalan
A pinagnam ken imbatim
Iti dalan dagiti mannakigubat a saan nga agsarsardeng
Iti pannakidangadang
Inggana't magun-od ti balligi.

Ka Pinay: Manipesto Ti Naindayawan a Pannakiladingit

Binekkel da ka dagiti pasista iti barut ti kuryente
iti uneg ti banyo ti maysa nga ospital;
sakbay daytoy pinaltogan da ka –
maysa a babai nga awanan armas,
pinarigat uray addaan ka ti nasaem a sugat:
sugat a naoperaan nga awan anestisya!

Ti amin iti biag mo
ket inted mo nga awan panagbabawi
kadagiti mannalon ken mangmangged
ken amin a marigrigat ken mairurumen.

Kinantaam dagiti umili ti lfugao
maysa ka a babai ti syudad
nga immay tumulong
ken agserbi iti umili.
Manipud kaaddam iti sidong ti masa,
naipasngay manen ti maysa nga lfugao:
nakatapis,
Tuwali iti dila,
mama iti bibig.

Ragsak ken panagayat mo
ket kas lawag ti init.
Ti amin nga aramid mo
ket pudno a panagayat
saan nga asi.
Dagiti nakadumog ket binangon mo
tapno sarangten ken sanguen da
ti kalaban

ket maisubli ti naindayawan
a karbengan.

Ket idinto a natiliw da ka
ti kalaban
kayat da nga irubom
ti bukod mo a bagí
ken dagiti kaduam iti intar ti masa
a makidangdangadang
a maibusor kadagiti naulpit.
Imbes, situtured a pinilim ti naulpit
a pannakakettel ti biag.

Iti ipupusay mo, nabukel
saan laeng ti daniw
no di ket ti unget:
“Saan mi a malipatan,
saan da kan to a malipatan
dagiti bilin mo ket indengan mi
para iti panangibales
iti masakbayan!”

*Naipablaak iti *Dangadang* idi Nobyembre-Disyembre 1977. Ni Purificacion Pedro alyas Ka Pinay, taga-Laoag, Ilocos Norte, ket simmampa iti NPA. Nasugatan isuna iti maysa a labanan ken tiniliw ti kabusor. Iti ima ni Col. Rodolfo Aguinaldo, natortyur ken natay ni Ka Pinay idi Enero 1976. Ni Aguinaldo ket pinatay ti NPA idi Hunyo 19, 2001.

Children of Tomorrow

Kahlil Gibran

Your children are not your children,
They are the sons and daughters of life's longing for itself.
They come through you but not from you,
And though they are with you, yet they belong not to you.

You may give them your love but not your thoughts,
For they have their own thoughts.
You may house their bodies but not their souls.
For their souls dwell in the house of tomorrow,
Which you cannot visit, not even in your dreams.

You may strive to be like them
But seek not to make them like you.
For life goes not backward nor carries with yesterday.

You are the bows from which your children
As living arrows are sent forth.
The archer seeks the mark upon the path of the infinite,
And he bends you with his might
That his arrows may go swift and far.

Annak ti Masakbayan

patarus ti "Children of Tommorrow"

Dagiti annak yo ket saan yo nga annak,
Isuda ket annak ti tarigagay ti biag.
Agtaud da babaen kadakayo ngem saan a manipud kadakayo,
Ken numan pay adda da iti denna yo, saan yo ida a kukua.

Maited yo ti ayat kadakuada ngem saan ti kapanunotan yo,
Gapu ta addaan da ti bukod a kapanunotan.
Maibalay yo ti bagi da ngem saan a ti kararua da.
Gapu ta ti kararua da ket agnanaed iti balay ti masakbayan,
A saan yo a maserrek, uray iti tagtagainep.

Mabalin yo nga ikagumaan a tuladen ida
Ngem saan yo a piliten a tumulad da kadakayo.
Gapu ta ti biag ket saan a paatras, saan nga agtalinaed iti napalabas.

Dakayo ti biat, no sadino a dagiti annak yo ket
Sibibiag a pana nga agrubbuat.
Ti agpana a mangiturong kadakuada iti dana ti biag,
Ket ingget pigsa a mangbinnat kadakayo
Tapno dagiti pana ket napartak ken makadanon iti adayo.

Bata

Ka Luisa

Batang musmos ika'y nakakatuwa
Kakulitan kung minsan nama'y nakakapika
Ngunit nalulungkot ako kung aking nagugunita

Paano kung lumaki ka
At ito pa rin ang magigisnang sistema?

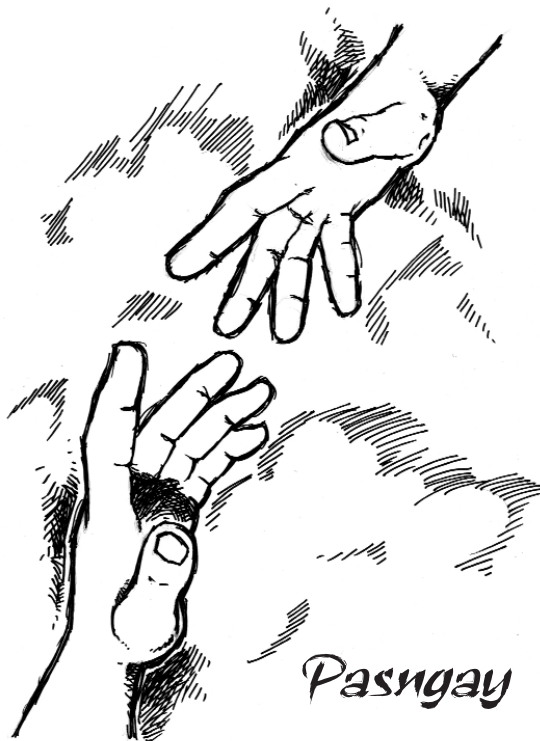
'Wag ka sanang lamunin ng mapaniil na sistema
Mura mong isipan sana'y maunawaan na
Upang makasama sa pagpapalaya
Nitong ating bansa

Birth

Vicenta M. Buenafe, Ifugao, 1995

mountains sleep
gigantic, peaceful
beneath a crystal blanket of rain
they dream
the mist rises
slowly, so slowly
pristine billows
from a fire that rages
in the veins of this Land
through crevasses and peaks
it rises
slowly, so slowly
a parting lover's caress
before the skyburst of stars
gently vanish into a new morning

Pasngay

higante a bambantay
natalna, nailibay
agtagtagainep da
iti sidong ti kristal nga ules ti tudo
ngumatngato dagiti ulep
nainayad, nakain-inayad
natarnaw a banesbes
manipud iti apuy a gumilgil-ayab
kadagiti urat daytoy a Daga
kadagiti derraas ken turod
ngumatngato
nainayad, nakain-inayad
apros ti sumina a kaayan-ayat
sakbay a ti rissik dagiti bituen
ket in-inut nga agpukaw iti baro nga agsapa

Urban Poor

Vicenta M. Buenafe, Quirino Hill, Baguio, 1983

You labor
You sweat
You seek to change
The silent curves
Of mother earth's wealthy bosom
The wind brittles your skin
The sun turns you into a sponge of sweat

You labor
You build
For each barrel you sweat
You are paid a measly mouthful
Every thought
Is for a fistful of coins
To feed your hungry children
Each teardrop
Frustration and fear
For Death stalks the poor and sickly
Each shout is of anger and more anger
A thunderous fury

You labor
You struggle
Your every step is a journey
Your every road is eternity
I know
You shall emerge
From your cocoon to light
You are as old as the earth
You seek to change

Nakurapay iti Syudad

patarus ti "Urban Poor"

Agtegedged ka
Agling-et ka
Kayat mo a baliwan
Dagiti naulimek a kurba
Ti nabaknang a barukong ni ina a lubong
Agkuplat ti kudil mo iti abagat
Agarubos ti ling-et mo iti init

Agtegedged ka
Agpartuat ka
Iti kada bariles ti ling-et mo
Mabayadan ka iti maregmeg
Kada panunot mo
ket maaddaan ti sangakammet
a maipakan kadagiti mabisbisin nga annak mo
Kada lua
Pannakapaay ken buteng
Gapu ta an-anupen ni Patay dagiti marigrigat ken masakit
Kada pukkaw ket unget ken nayon nga unget
Aggurgurruod a pungtot

Agtegedged ka
Lumaban ka
Kada addang mo ket panagdaliasat
Ti dalan mo ket naunday
Ngem ammok
Agbannawag ka
Manipud iti sipnget
Kas iti daan a lubong
Kayat mo nga agbaliw

Hindi magtatagal

Ka Chui, Oktubre 5, 1998

Masyado nang mataas ang nililipad mo
Tila wala kang takot sa hangganan ng mundo
Ang makinang kumakain ng materyal na imported
Ay di naman kayang mag-isa
Ang kapital mo ay napaka-inutil
Kung di naman namin ito pagugulungin

At pagkatapos...

Kung hagisan ng mura kaming nakayuko
Para bang di kami marunong mainsulto,
Sinasampal mo kami ng sweldong salapi
Na hindi naman sapat ang nabibili,
At kung bagsakan kami ng benepisyo
Ipinagdadamot ang kakarampot na nga'y
Kukupitan mo pa

Sige lang, sige lang. Ipagpatuloy mo lang...
May hangganan ang lahat ng pandurusta
Hindi magtatagal, kami'y magkakaisa't mag-aalsa!

Huling Halakhak

Ka Chui

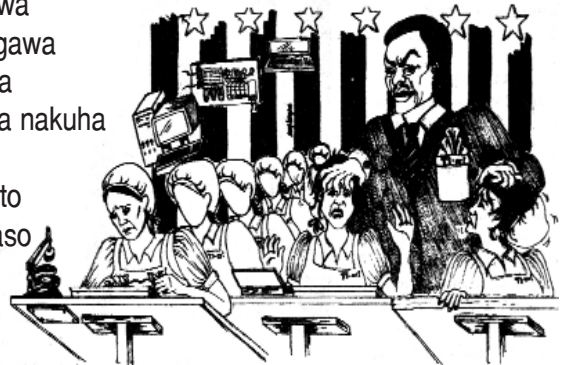
Buhay na ang makinang de-kadena
 Sunud-sunod na ang labas ng damit na magara
 Libo ang likha sa dose-oras na paggawa
 Kalidad ay pantapat gawang-ibang bansa

Pasahod naman ay retaso lang
 Ng magagara nilang nilikha
 Sumisilip ang nanlalaking mata
 Sa hibla ng utak na ga-kuko
 Ingat na di mapaso ng sangkap na asido
 Paganahin ang elektronikong nagpapaikot sa mundo

Bukas nama'y di sigurado
 Hindi sapat na mga benepisyo
 Nagkikintaban ang mga balat na gwantes
 Napakamakulay ng plastic na pigurin
 Naglalakihan ang mga damit-panglamesa
 Pati na rin ang mga bag na pang-camping

Pangangatawan nama'y nanlulumo
 Kundisyon sa paggawang di makatao
 Tapos na naman ang araw-paggawa
 Nag-uuwian na ang mga manggagawa
 Humahalakhak ang mga kapitalista
 Sa tubong walang kahirap-hirap na nakuha

Galit sa dibdib na nagiging bato
 Silang kaharap ng karet at maso

Ang Magnanakaw

Vicenta M. Buenafe, Baguio, 1983

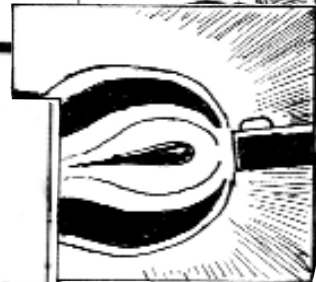
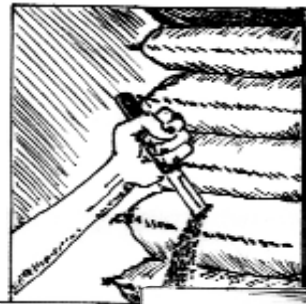
Minsan, sa paradahan ng mga trak
Mga dambuhalang nagbibiyahe
Ng mga kung anu-ano
Napadaan ang isang batang magbibinata
Payat, iika-ika
Marumi, namumutla
Halata kong gutom at sakitin

Mula sa bukas na likuran ng isang trak
Hinugot ng hangin ang paanyaya
Ng halimuyak ng sako-sakong bigas
Na namayani sa panghi ng inihang gulong at nakakahilong gasolina
Lumapit ang bata, lumanghap
Mabilis na sumulyap sa paligid,
Sa ilalim ng trak - tiniyak na walang pahinanteng nakaduyan
Umikot sa harap - siniguradong walang drayber na tulog sa upuan
Palihim na dumampot ng bato at bumalik sa likuran ng trak
Hinampas nang hinampas ang isang sako
Hanggang sa mabutas at umagos
Ang mga mabango at mapuputing butil ng bigas
At wari'y wala sa isip na dumakot
Isinubo, idinuwal
Muling dumakot, muling isinubo
Dali-daling binuhol ang harapan ng camiso
At pinansalo sa bigas
Ano ba ang ilang kilong mawawala sa isang trak?

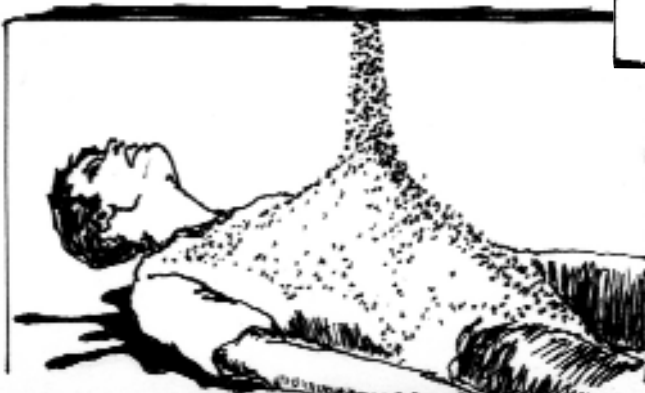
Kawawang bata hindi napansin
Ang gwardyang sumisigaw
Magnanakaw, magnanakaw!
Nakakatulig ang putok

De-sabog ng gwardya ay umusok
Humampas sa likod ng trak ang bata
Unti-unting naupos at humalik sa lupa
Patuloy ang agos ng bigas
Papabilis at paparami
Tila bang pupunuan ang butas sa dibdib ng bata

Marami kaming lumapit
May mga pahinante at drayber na tumigil sa panananghalian
May mga gwardyang nagsisigawan
At marahil marami din sa amin ang nakabasa
Na nakasulat sa butas na sako
BIGAS AY MAHALAGA, HUWAG TAYONG MAG-AKSAYA!

Tres 01

Kung Tuyo na ang Luha Mo, Aking Bayan

Ka Amado V. Hernandez, Agosto 13, 1930

Lumuha ka, aking Bayan; buong lungkot mong iluha
ang kawawang kapalaran ng lupain mong kawawa:
ang bandilang sagisag mo'y lukob ng dayong bandila,
pati wikang minana mo'y busabos ng ibang wika;
ganito ring araw noon nang agawan ka ng laya,
labintatlo ng Agosto nang saklutin ang Maynila.

Lumuha ka, habang sila ay palalong nagdiriwang,
sa libingan ng maliit, ang malaki'y may libangan;
katulad mo ay si Hule, naaliping bayad-utang,
katulad mo ay si Sisa, binaliw ng kahirapan;
walang lakas na magtanggol, walang tapang na lumaban,
tumatagho'y, kung paslangin; tumatangis, kung nakawan!

Iluha mo ang sambuntong kasawiang nagtalakop
na sa iyo'y pampahirap, sa banyaga'y pampalusog:
ang lahat mong kayamana'y kamal-kamal na naubos,
ang lahat mong kalayaa'y sabay-sabay na natapos;
masdan mo ang iyong lupa, dayong hukbo'y nakatanod,
masdan mo ang iyong dagat, dayong bapor, nasa laot!

Lumuha ka kung sa puso ay nagmaliw na ang layon,
kung ang araw sa langit mo ay lagi nang dapithapon,
kung ang alon sa dagat mo ay ayaw nang magdaluyong,
kung ang bulkan sa dibdib mo ay hindi na umuungol,
kung wala nang maglalamay sa gabi ng pagbabangon,
lumuha ka nang lumuha't ang laya mo'y nakaburol.

May araw ding ang luha mo'y masasaid, matutuyo,
may araw ding di na luha sa mata mong namumugto
ang dadaloy, kundi apoy, at apoy na kulay dugo,
samantalang ang dugo mo ay aserong kumukulo;
sisigaw kang buong giting sa liyab ng libong sulo
at ang lumang tanikala'y lalagutin mo ng punglo!

No Nagmagan ti Luam, pagiliak

patarus ti “KungTuyo na ang Luha mo, Aking Bayan”

Aglua ka, pagiliak; sililiday nga iluam
 ti nakalkaldaang a nakapaay-an ti nakakaasi a dagam:
 ti bandera a simbolom, sinallukoban dayo a bandera,
 pati sao a tinawid mo, inadipen dayo a sarita;
 kastoy met la’ nga aldaw idi, wayawayam ket inagaw da
 maika-sangapulo ket tallo ti Agosto idi nagammatan da ti Manila.

Aglua ka, bayat ti napalalo a panagrambak da,
 iti tanem ti babassit, ti dadakkel agkakatawa;
 kapadpadam ni Hule, inadipen bayad-utang,
 kapadpadam ni Sisa, binagtit ti kinarigat;
 awanan pigsang agsalaknib, awanan tured a lumaban,
 aganug-og no patayen, agsangangit no matakawan!

Iluam ti sangagabsuon a pannakapaay a nangabbong,
 a kenka ket pammarigat, iti dayo pampabussog,
 amin a kinabaknang mo namimpinsan a naibus,
 amin a wayawayam naggigiddan a naggibus;
 matmatam ti dagam, nakaguardya dayo a soldado,
 matmatam ti baybay mo, nakapalikmot dayo a barko.

Aglua ka no dita pusom napunasen ti panggep,
 no ti init iti langit mo kanayonen a nakalennek
 no ti allon iti baybay mo saanen nga agdalluyon,
 no ti bulkan iti barukong mo saanen nga agungor,
 no awanan siririing iti rabii ti dangadang
 aglua ka man nga aglua, di agungar wayawayam.

Addan to aldaw, dayta luam ket maibus, agmaga,
 addan to aldaw a dita matam a lumlumteg, saanen a lua
 ti agayos, no di ket apoy, apoy a maris dara,

bayat a ti daram ket agburburek a landok;
agpukkaw ka a situtured iti gil-ayab ti ribu a pinatud,
ken ti daan a kawar mo, pugsatem babaen iti putok!

Isang Dipang Langit

Ka Amado Hernandez, bartolina ti Muntinlupa, Abril 22, 1952

Ako'y ipiniit ng linsil na puno
hangad palibhasang diwa ko'y piitin,
katawang marupok, aniya'y pagsuko,
damdami'y supil na't mithiin ay supil.

Ikinulong ako sa kutang malupit:
bato, bakal, punlo, balasik ng bantay;
lubos na tiwalag sa buong daigdig
at inaring kahi't buhay man ay patay.

Sa munting dungawan, tanging abot-malas
ay sandipang langit na puno ng luha,
maramot na birang ng pusong may sugat,
watawat ng aking pagkapariwara.

Sintalim ng kidlat ang mata ng tanod,
sa pintong may susi'y walang makalapit;
sigaw ng bilanggo sa katabing muog,
anaki'y atungal ng hayop sa yungib.

Ang maghapo'y tila isang tanikala
na kalakaladkad ng paang madugo,
ang buong magdamag ay kulambong luksa
ng kabaong waring lungga ng bilanggo.

Kung minsa'y magdaan ang payak na yabag,
kawil ng kadena ang kumakalanding;
sa maputlang araw saglit ibibilad,
sanlibong aninong iniluwa ng dilim.

Kung minsan, ang gabi'y biglang magulantang
sa hudyat - may takas! - at asod ng punlo;
kung minsa'y tumangis ang lumang batingaw,
sa bitayang muog, may naghihingalo.

At ito ang tanging daigdig ko ngayon -
bilangguang mandi'y libingan ng buhay;
sampu, dalawampu, at lahat ng taon
ng buong buhay ko'y dito mapipigtal.

Nguni't yaring diwa'y walang takot-hirap
at batitis pa rin itong aking puso:
piita'y bahagi ng pakikilamas,
mapiit ay tanda ng hindi pagsuko.

Ang tao't Bathala ay di natutulog
at di habang araw ang api ay api,
tanang paniniil ay may pagtutuos,
habang may Bastilya'y may bayang gaganti.

At bukas, diyan din, aking matatanaw
sa sandipang langit na wala nang luha,
sisikat ang gintong araw ng tagumpay...
layang sasalubong ako sa paglaya!

Sangadeppa a Langit

patarus ti "Isang Dipang Langit"

Imbalud nak ti maysa a kanunong
gandat na a lipiten daytoy nakem ko,
narukop a lasag, kuna na a sumuko,
naábaken 'toy rikna, tarigagay sumaruno.

Naranggas a kampo naikulongak:
bato, landok, bala, naulpit a guardya;
iti intero a lubong, naisinaak
uray sibibiag, natay ti kaiyarigak.

Iti bassit a tawa, ti laeng makitkita
ket sangadeppa a langit a napnuan lua,
naimut a liwliwa ti nasugat a puso,
bandera iti pannakapukaw ko.

Mata ti guardya, natadem kas kimat,
awan makaasideg iti nakatulbek a rehas;
ikkis ti balud iti abay a selda
kasla anug-og ti ayup iti kueba.

Kasla maysa nga alimbatong ti agmalem
a guyguyoden ti saka a nadagem,
ti agpatnag ket nangisit a manto
iti selda ti balud a kas iti lungon.

No maminsan, mangnggeg ti nabuntog a danapidip
nadagsen a kawar agkaratikit;
iti nakapsut nga init agbilag nga apagbiit,
sangaribu nga aniniwan nga imbel-a ti sipnget.

No maminsan, ti rabii ket bigla a makigtot
iti alarma – adda naglibas! – bala umaratupot;
no maminsan, daan a kampana agsangit,
iti baludan a pagbitayan, adda agngangabit.

Ket daytoy laengen ti lubong ko itan –
sementeryo't sibibiag daytoy a pagbaludan;
sangapulo, duapulo, ken ingga't panungpalan
ti intero a biag ko, ditoy nga agpatinggan.

Ngem awan buteng-rigat 'toy nakem ko
ken nakired latta daytoy a puso;
ti baludan ket paset ti pannakidangadang,
ti mabalud ket pakakitaan ti saan a panagsuko.

Ti tao ken langit ket saan a dagmel
ken saan nga agnanayon a ti adipen ket adipen,
tunggal panangidadanes adda kabatog a sungbat,
inggana adda Bastilya*, adda pagilian nga umarayat.

Ken no bigat, dita met laeng, innak to makita
ti sangadeppa a langit nga awanen lua na,
balitok nga aldaw ti balligi agalinaga...
nawaya a sabatek ti pannakawayawaya!

*Bastilya - baludan

Panata sa Kalayaan

Amado V. Hernandez, Camp Murphy, Oktubre 1951

Bilanggo: piit nang malupit
ng kapangyarihang bihag din ng kanyang takot sa matwid;
ilang panahon nang kinulong at sukat nang sukdulang higpit:
daming mga araw, ang aking asawa ay di makalapit,
kawawang bunso ko ay di madampian ni isa mang halik;
mga kaibigan, kasama't kapatid,
bawal ang sa aki'y makipagulayaw kahit ilang saglit;
ibong piniit na'y walang habag pa ring pinutlan ng bagwis;
mistulang salarin o isang maysakit,
biglang iniligpit
at itiniwalag nila sa daigdig;
ang aking higaa'y tablang maligasgas at wala ni banig
na iisang dangkal sa amoy-libingang simentong malamig,
ang aking pagkain ay laging mapait,
ang kasuotan ko ay laging limahid;
ang mukha ng araw, ano bang tagal nang sa aki'y nagkait?
ang luom na hangin ay singaw ng lason ang inihahatid,
ang yabag ng kawal na bantay ay dinig
ang gabing pusikit,
ang tiktak ng oras, tila tanikalang di mapatid-patid...
Ako'y nagtitiis...
A, labis at labis
ang binabata kong tiisi't hinagpis!

Bakit? bakit? bakit?
Walang sumasagot! Walang umiimik...
Ako ba'y suminsay sa batas kung kaya pinagdusang tikis?
nagdaya? pumatay? nanggaga? nanggahis?
nagpayaman baga sa pamumulubi ng bayan kong amis?
Gising ang Bathala't Kanyang nababatid
na kung tunay akong nagkasala'y dapat purihin nang higpit:

kasalanan kayang magdilat ng mata't magbuka ng bibig?
kasalanan kayang magtanggol-itindig
ang katotohana't katarungang lupig
ng bayang mahirap—ng dustang paggawa't aping magbubukid?
kasalanan nga bang ang buhay ng dukha't dangal ng maliit
ibangon nang buong pagmamalasakit?
laban sa tirano, di ba kabanalan ang paghihimagsik?

Ngunit hindi lihim sa kahit na sino:
'pag ang namumuno sa isang gobyerno
ang unang hangarin ay pananagano
sa kapangyarihan, kamanyang, at gintong akibat ng trono,
ulong sa putikan pupulutin bawat di yumukong ulo...
ganyan ang istorya magmula kay Kristo
hanggang kina Burgos, Rizal, Bonifacio,
at maging nito mang itinitimpalak na malaya tayo;
lumuhod sa puno't humalik ng kamay sa palalong dayo
ang di mababaling tuntuni't panuto,
at pagkakasala sakaling matuto
ng pangangatwiran: Itong Pilipinas ay sa Pilipino!

Ako'y ikinulong ng mga kaaway ng laya't liwanag—
ng laya sa gutom, ng laya sa takot at layang mangusap,
ng layang sumamba sa Bathala't hindi sa diyos na huwad;
salamat,
at libong salamat...
talastas kong ako'y hindi nag-iisa sa ganitong hirap,
talastas kong ako'y hindi mag-iisa sa pagkawakawak;
pupuong libo, laksa, yuta't angaw ang kaisampalad
na tagapagmana ng masayang Bukas;
ang taghoy ng bawat inang naging Sisa sa dusang dinanas,
ang may luhang dasal ng nagluksang balo sa asawa't anak,
ang iyak ng batang sa kasanggulan pa'y ulila nang ganap—
mga walang malay na di iginalang ng bangis at dahas,

ay dinig kong lahat,
mabisang balsamo sa kirot ng aking kalulwang may sugat.

Ang libong nasadlak sa mga piitan
ang laksang inusig at pinarusahan
na kawangis ko ring pinapagkasala'y walang kasalanan,
kahit walang sakdal
ni hatol ng aling may puring hukuman,
ang hindi mabilang
na pinaglupitan
sa bukid at nayon, sa lunsod at bayan,
ang lahat ng dampa, kubo, barung-barong na nilapastangan,
at ipinalamon sa apoy, pati na ng naninirahan,
ang mga nalibing nang walang pangalan
ni kurus man lamang,
di makalilimot ni malilimutan,
at ang tinig nila'y abot sa pandinig ng kinabukasan.

Yaong mataimtim
sa pananalangin,
yaong tumatangis sa gitna ng dilim
ng gabing malalim,
yaong sa libinga'y malimit abutin
ng maputlang sinag ng mga bituin,
yaong tigib-hapis ang ligaw na daing
nagmula kung saang anakin ay buntonghininga ng hangin,
yaong naglalamay sa parang, sa gubat at bulubundukin,
supling nina Elias at Kabisang Tales ng liping magiting
na sumumpang hindi magpapaumanhin
sa pangaalipin;
sa tahasang turing:
lahat ng siniil
na may karapatan at nasang maningil,
sila'y handa't gising

at kaisanglayon ng tanang sa baya'y hindi magmamaliw,
isang bansang lakas na di mapipigil,
isang mundong buhay na di masusupil,
siyang sasalubong sa gintong liwayway ng gintong mithiin!

Ang aking katawa'y oo nga't bilango,
ngunit ang isipan at tibok ng puso
ay di mangyayaring kulungin saglit man ng bakal o ginto;
ang pananalig ko sa malayang kuro,
kasama ng hangin at sikat ng araw sa lalong malayo;
sa huni ng ibon, sa sigaw ng alon at angil ng punlo,
sa tutol ng madla sa lahat ng utos na buktot at liko,
sa sumpa ng tao sa kawalang-budhi ng masamang puno,
ay nakikisaliw ang aking kalulwang walang pagkahapo,
hanggang sa makamtan ng bayan ang taal na lupang pangako—
at kahit na nila kitlin ang buhay ko't biyakin ang bungo,
sa bungo ko'y buong nakalimbag pa rin sa sariwang dugo:
"Pilipino akong sa mambubusabos ay hindi susuko!"

Sapata iti Wayawaya

patarus ti "Panata sa Kalayaan"

Balud: impupok ti turay a naulpit
 a balud met laeng ti buteng na iti kinalinteg;
 nabayagakon a naikulong ken napalalo a nalipit:
 adun nga aldaw, ti asawak ket saan a makaasideg,
 nakakaasi a buridek ko di man la maipaayan uray maysa nga agek;
 dagiti gagayem, kakadua, ken kakabsat maiparit
 a makilangen kaniak uray man apagbiit,
 kasla ngaruden naikulong a billit,
 pawis na pay awanan asi nga inda kinartib;
 pinagbalin dak a kriminal, masaksakit,
 insina dak iti lubong, binusalan iti bibig;
 pagiddaak nakersang a tabla, awan uray aplag a sangkaputed
 iti semento a nalamiis ken nabangsit;
 maited a kanek ket kanayon a napait,
 lupot ko kanayon a narugit;
 ania'n a kinabayag a naipadam kaniak ti rupa ti init?
 nalungnguop nga angin, alingasaw a sabidong ti inna isangpet,
 soldado a bantay mangngeg nga umarimpadek
 iti rabii a nakasipsipnet,
 tiktak ti oras, kasla kawar a di-maputed-puted...
 Agsagsagabaak, ah, nasakit
 Unay, nasakit
 bakbaklayek a tuok ken ladingit!

Apay? Apay? Apay? damagek
 Awan sumungsungbat! Awan agtimtimek...
 Nilabsing ko kadi ti linteg
 isu a dusdusaen dak ti naulpit?
 nagsaur? pimmatay? naggundaway? nagrames?
 nagpabaknang iti likudan ti panagpalpalama ti pagiliak a maidadanes?
 Siririing ken ammo ti Dios

no pudno a nakabasolak, rumbeng ketdi a maikkanak ti pannakabigbig:
 basol kadi ti mangimulagat ti mata ken mangilukat ti bibig?
 basol kadi ti itakderan-agسالaknib
 kinapudno ken kalintegan a malipipit
 marigrigat a pagilian ti mangmangged ken mannalon a mailupitlupit?
 basol kadi a ti biag ti mabisbisinan ken dayaw ti babassit
 ket ibangon a napno't panangisakit?
 laban iti tirano, saan kadi a kinabannuar ti pannakiranget?

Ngem saan a limesd iti uray sinno:
 no ti mangidadaulo iti maysa a gobyerno
 iyun-una na ti panangdios iti bileg, insenso
 ken balitok a kakuyog ti trono,
 iti kapitakan a matinnag tunggal ulo a di agkurno...
 kasta ti pakasaritaan manipud ken Kristo
 agingga kada Burgos, Rizal, Bonifacio;
 ken uray pay ita a maipasasindayaw nga adda wayawaya kano;
 iti turay agparintumeng ken iti ganggannaet agmano
 ti linteg ken suro a di makillo,
 makabasol ti sinoman a makasursuro
 ti panangikalintegan: Ti Pilipinas ket para iti Pilipino!

Imbalud dak dagiti kabusor ti lawag ken wayawaya—
 wayawaya iti bisin ken buteng, wayawaya nga agsao;
 wayawaya a mamati iti pudno a dios, saan nga iti dios a palso;

Agyamanak, maminribu nga agyamanak
ammok a saanak nga agmaymaysa iti kastoy a rigat,
ammok a saanak nga agmaymaysa a maisubsubo iti peggad
Manopulo, ginasut, rinibu, minilyon a di mabilang
ti kapadpadak a mangtawid ti naragsak a Masakbayan;
ti asug ti tunggal ina a nagbalin a Sisa iti tuok a sinagrap,
ti aglulua a kararag ti lumlumdaang a balo iti asawa ken anak,
ti sangit ti ubing a maladaga pay ket naulilan –
awanan-puot a biktima ti ulpit ken ranggas, innak amin nangngegan
nabileg a balsamo a mangbibineg iti ut-ot ti kararuak a nasugatan.

Ti rinibu a nagtungpal kadagiti pagbaludan
ti riniwriw a nausig ken nadusa uray no awan nakaidaruman
a padak a napabasol uray awan nagbasolan,
uray awan husga ti aniaman nga ukoman,
ti di mabilang
a naranggasan
iti syudad, ili, ken kaaw-awayan,
amin a bassit a sidong, abong, kalapaw, pagtaengan,
iti apoy naipakan, agnanaed nairamraman;
dagiti naitanem nga awanan nagan
uray krus man lang,
saan a makalipat wenno malipatan,
ken ti timek da agallungogan
dumanon iti panagdengngeg ti masakbayan.

Dagiti aglulualo a naimpusoan,
dagiti agladingit iti tengnga't kasipngetan
ti rabii nga adalem,
dagiti masansan iti tanem
a danonen dagiti nakusnaw a bituen,
dagiti napnuan kaldaang ti naiyaw-awan nga aneng-eng
a naggapu iti sinno nga ampon a kasla angin a sennaay
dagiti aglamlamay iti aw-away, bakir ken bambantay

annak da Elias ken Kapitan Tales a puli dagiti maingel
a nagsapata a di mamakawan iti panagadipen;
ti kayat na a saoen,
amin a nairurumen,
nga addaan kalintegan ken panggep nga agsingir,
nakasagana ken siririing
ken makikaykaysa iti amin, di-agtraydor iti pagilian
sangapagilian a bileg a saan a malapdan,
sangalubong a biag a saan a maarbengan,
isu ti mangsabat iti nabalitokan a raniag ti tarigagay a nabalitokan!

Ti bagik ket naibalud, agpayso
ngem ti panunot ken pitik ti puso
ket saan a kabaelan ti landok wenno balitok
nga ikulong iti uray man apagkanito;
ti pammatik iti nawaya a panagpanunot,
kakuyog ti angin ken raniag ti init iti adayo;
iti uni ti billit, iti daranudor ti dalluyon ken kanalbuong ti paltog,
iti panagsupiat ti umili iti amin a mandar a dakes ken killo,
iti pannakailunod ti tao iti kinadangkok ti karasaen a kayo
ket makigidgiddan 'toy kararuak a naandur,
inggana a ti nakayanakan a naikari a daga ket magun-od tayo—
ken uray no inda buraken ti bangabangak ken gibusan ti biag ko,
iti bangabangak nakasurat pay laeng iti dara a presko:
“Maysaak a Pilipino nga iti manangidadanes ket saan a sumuko!”

Artikulo

Cultural Caravan ti Agustin Begnalen Command: Agparparegta iti Rebolusyonaryo a Kultura

Maysa a *cultural caravan* ti insayangkat ti Agustin Begnalen Command (NPA-Abra) idi 2001. Iti *cultural caravan*, maysa a yunit ti Hukbo ti nagrikus iti nadumaduma a baryo ti amianan nga Abra ken nagipabuya ti rebolusyonaryo a kultura kas iti skit, kanta, ken dadduma pay. Ti *caravan* ket nagleppas iti selebrasyon ti anibersaryo ti Partido no sadino a naurnong ti adu a masa ken Hukbo, kasta met dagiti bisita a naggapu iti syudad.

Kas umuna nga addang, nagimbata ti kakadua ti mangted ti workshop-treyning iti kultural a trabaho. Maysa a platun ti Hukbo ken sumagmamano a masa ti nagsanay ditoy. Dimmanon iti innem nga aldaw ti cultural workshop-treyning. Ti linaon daytoy ket panagkompos iti kanta, panagaramid iti iskrip ti skit, ken panagarte iti skit.

Ti naikeddeng a tema ti pabuya ket panagpasampa iti Hukbo.

Panagkompos iti kanta

Iti workshop, nakaaramid dagiti kakadua ti 19 a kanta. Nadumaduma ti linaon ti kanta mainaig iti masa, kultura, ken rebolusyon. Kangrunaan a nagbatayan ti kakadua iti panagkompos ket ti bukod da a kapadasan. Dagiti babbaket ken lallakay a nakitugaw iti workshop ket nakatulog met iti panangibingay iti kapanunotan ken singasing da kasilpo iti nadumaduma nga ayug ti salidummay.

Napili ti siyam a kamayatan a kanta a mausar iti *concert* a paset ti *cultural caravan*. Kaaduan kadagitoy ket salidummay. Nagpraktis met ti kakadua iti panagusar iti tongatong ken gitara kas instrumento kadagiti napili a kanta.

Ti kanta nga “Ugali” ket inaramid ti maysa a kameng ti YOG. Agpampanawagan a padur-asen ti nainsigudan nga ugali iti panangisaknap ti rebolusyonaryo a kultura:

Ditay koma ibain
ugali a naibilin
saan tay nga ibelleng
ugali, kultura, gameng

Ti mensahe met ti kanta nga “Ubing” ket masuruan koma dagiti ubbing iti rebolusyonaryo a kapanunotan tapno agbalin a kas:

Tukod ti gimong tayo
Kas kayo nga agtubo
Manglinong iti tattao

Ti “Mannalon” ket kinompos met ti maysa a kameng ti POG. Isursuro na ti napateg a papel ti dasig a mannalon iti rebolusyon:

Ti daga ti nangbalkot
kinabaknang ti gimong
datayo a mannalon
puersa ti rebolusyon.

Ti “Pipiya-ok” ket naragsak a kanta a mangiladladawan iti inaldaw a biag ti Hukbo:

Narigat unay din biag mi
Latud, pikaw, butong inalgaw-algaw
Ngem uray no kasta
Lumuklukmegak latta.

Ti kanta a “Kadua” ket mangiladladawan iti nadumaduma a problema a masabsabat ti Hukbo iti panagtignay ken kasano a rimbawan dagitoy:

Ala ngarud Kadua
Saan tayo a maum-uma
Uray naunday man dayta
Gubat nga ipagpagna
Addan to ti tiempo na
Magun-od ti wayawaya.

Ti kanta a “Panagsampa” ket mangipakpakita iti risiris ti kapanunotan ti maysa nga agdesdesisyon a sumampa, inggana nga...

Iti daytoy a tiempo
inkeddeng ko ‘toy biag ko
kasapulan nga ituloy ko
ti innak panaghukbo

Iti maysa pay a kanta, Tagalog ti nausar a lengguwahe ngem agus-usar iti ayug a salidummay:

Nang ako'y dumating dito
Nabighani sa ganda mo
Rebolusyon ang tulad mo
Na isinusulong dito
Salidummay, ay diway.

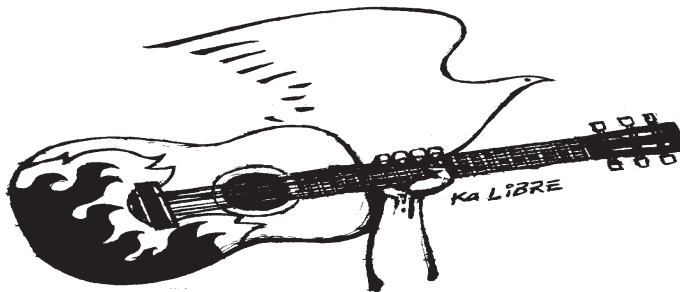
Ti intero a pabuya ket nakatutok iti panawagan para iti masa a sumampa iti Hukbo, aglalo dagiti agtutubo.

Dagiti Skit a Naaramid

Ti umuna nga skit ket napauluan iti “Tatay” - istorya ti panagsampa ti maysa nga ama. Inladawan na ti risiris iti panunot ti ama a mangibati iti pamilya ken anak na nga agtawen ti 10, ken panagrimbaw ti husto a desisyon nga ituloy ti panagsampa na iti NPA. Impakita ti skit ti kinapateg ti panangipalawag kadagiti annak iti kinahusto ti pannakitipon iti Hukbo. Kasta met a naipakita ti kinapateg unay ti suporta ti komunidad iti panangaywan iti pamilya dagiti sumamsampa.

Ti maikadua nga skit ket *monologue* a pabuya ti maymaysa a kadua. Inistorya na ti pudno a pasamak iti bukod na a pamilya ken biag. Inistorya na ti pannakamartir ti ama na ken ti manong na, ti pannakamulat na, ti karit inggana iti panagdesisyon na a tumipon iti NPA.

Ti maikatlo ken kangrunaan nga skit ket maipanggep kadagiti agtutubo a naggapu iti dasig a mannalon, mala-mangmanged, ken peti-burgesy a

dimmalan iti proseso ti panagsampa. Nailanad ditoy dagiti dakes a panagbuya ken pagarup maipanggep iti NPA ken rebolusyon nga isaksaknap ti bulok a turay tapno pangallilaw kadagiti umili.

Naipakita no kasano a narimbawan ti maysa nga agtutubo dagitoy a kapanunotan babaen iti naanus a pannakirisiris dagiti gagayyem na a simmampa iti Hukbo ken ti makitkita na met laeng a pudno a galad ti kakadua a tumultulong iti pada na nga agrigrigat. Naamiris na ti kinahusto ti rebolusyon babaen kadagiti innadal. Agingga a nagdesisyon isuna a sumampa iti Hukbo.

Kas paset daytoy nga skit, impabuya ti kakadua ti wagas ti panaggaraw iti Tactical Offensive kagiddan ti kanta a “Tambang.” Impabuya da ti naadal da nga ICTs (*individual combat techniques*) kas iti *spin dive*, *combat positions*, ken uray dagiti *combat formation*.

Panagtasa ken Panaglagom iti Cultural Caravan

Iti tunggal baryo a nagpabayaan ti *cultural caravan* iti concert ken tallo nga skit, adda naisayangkat nga *open forum* no sadino a nagsao dagiti masa tapno ibingay ti rikna ken kapanunotan da maipanggep kadagiti naipabuya, kasta met dagiti singasing da tapno mapadur-as pay dagiti babuya.

Nasurok sangapulo a baryo ti nagpabayaan ti *cultural caravan*. Napalalo ti bannog dagiti kakadua aglalo kadagiti maudi nga al-aldaw. Nupay kasta, masubbot latta dagiti kakadua ti pigsang ken regta da gapu iti nabara ken positibo a pidbak ti masa. Awan ti baryo a saan a nagtedted ti lua dagiti

masa gapu iti bileg ti mensahe dagiti rebolusyonaryo nga skit ken kankanta. Iti kabuklan, nasdaaw ti masa iti kinalaing ti kakadua. Iti maysa nga ili, maysa a baket ti nagsangit idi nangngeg na ti kanta nga inaramid ti anak na.

Maragsakan unay dagiti umili a nakabuya iti *cultural caravan*. Nakita a

maysa a dakkel a salik ditoy ket ti direkta a partisipasyon dagiti agbuybuya iti mismo a programa. Adu pay ti barbaryo a mangaw-awis iti *cultural caravan* nga umay iti ili da.

Ti Hukbo ket rumbeng a maysa a kultural nga Hukbo. Daytoy ti maysa a napateg nga adal iti *cultural caravan*. Ti trabaho a kultural ket rumbeng a saan laeng a biang ti maysa a grupo no di ket amin a kameng ti NPA.

Ngarud, ti trabaho a kultural ket saan a kasapulan nga iyuray wenna isanggir iti

maysa a dakkel a *cultural caravan*. Saan a kasapulan ti maysa a platun. Uray maysa a tim, uray pay maysa nga indibidwal, ket mabalinen ken rumbeng a mangpadas ken mangtakuat iti kabaelan na nga agkultural - kanta, daniw, skit, agtokar iti tungali wenna paldong, agdrowing, kdp. Saan a kasapulan ti dakkel a produksyon wenna pabuya. Mabalin nga agrugi ken agsanay iti saggabassit. Ken iyaramid daytoy iti amin ken aniaman a silulukat a gundaway – kadagiti espesyal nga okasyon ti masa, okasyon ti organisasyon, ken uray pay awan ti okasyon!

Babaen iti panangikagumaan ken kanayan a praktika, makaurnong ti kada

maysa ti kapadasan, marimbawan ti panangbabain, ken mapanday ti kumpyansa iti kabaelan tayo iti adu nga aspeto – iti pannakisango iti publiko, pannakilangen kadagiti umili, panangiyebkas iti kapanunotan ken rikna, panagpropaganda, panagparnuay, panangidaulo, gawaing masa, ken dadduma pay a trabaho tayo. ☆

Panagkompos kadagiti Rebolusyonaryo a Kanta

Nagkompos ti kakadua kadagiti baro a rebolusyonaryo a kanta iti maysa a *workshop* iti sona a gerilya. Tapno nalaklaka ken naurnos ti panagkompos da, nabingay dagiti kakadua iti babassit a grupo ken sinurot da ti lima nga addang iti panagkompos.

1. Agpili iti topiko ken panggep, ken agaramid iti *outline*.

Nadumaduma ti panggep ti kanta: agistorya, agilawlawag, agawis. Adu dagiti topiko a mabalin a maiyaramidan iti kanta - istorya ti kasasaad wenna kapadasan ti maysa a tao, lugar, sektor, kameng ti hukbo;

panangilawlawag iti maysa nga isyu, linya, wenko programa; panangiyawis a sumampa iti Hukbo, ilinteg dagiti kamali, kdp.

Kasayaatan no kabisado dagiti kakadua ti topiko a pilien da, ken adda pateg na iti agdama a tukad ti gawaing masa iti lugar aglalo iti trabaho a propaganda. Iti nasao a *workshop*, dagiti napili a topiko ket: tignayan a panagilinteg, CECAP, tribal war, ken epekto ti minas. Inusar da dagiti artikulo iti napalabas nga isyu ti *Dangadang* kas pagbasaran iti datos ken launen ti kanta.

Nagaramid da ti *outline* ti kanta: Rugi (manglukat iti topiko), Bagi (dagiti kangrunaan a punto ken analisis tayo maipanggep iti topiko) ken kongklusyon (solusyon wenko panawagan a pangsera iti topiko).

Kas pagarigan, iti kanta a CECAP, ti panggep ket ibutaktak ti repormista a galad ti CECAP. Ti *outline* ket:

Rugi: Ania ti CECAP?

Bagi: Ania ti panggep ti CECAP, ania dagiti proyekto nga isaksaknap ti CECAP ken ania ti sungbat wenko kritika tayo iti kada maysa kadagitoy, ania dagiti negatibo nga epekto na, sino ti pudno nga agbenepisyo, ania ti

silpo na iti batayan a problema?

Kongklusyon:Agraryo a rebolusyon kas solusyon, dagiti kangrunaan a linaon ti agreb.

2. Agpili iti ayug a maibagay iti topiko.

Dagiti ayug ket mabalin a napardas wenno nabuntog, naragsak wenno naladingit. Pinili dagiti kakadua ti ayug a maibagay iti topiko. Ayug ti salidummay ti pinili ti kaaduan. Ti dadduma met ket ayug dagiti popular a kanta a mangmanggeg iti radyo.

No atiddog unay ti kanta, maymayat no medyo napardas ti ayug a mapili.

3. Agilista kadagiti *keywords* ken iklasipika batay iti *ending* na.

Dagiti *keywords* ket termino kasilpo iti topiko a mausar kas murdong ti kada linya. Kada *stanza* ket maiyaramidan ti listaan ti *keywords* segun iti naikeddeng iti *outline* a launen ti kada *stanza*. Naiklasipika dagitoy batay iti uni ti *ending* da. Kas pagarigan iti kanta a CECAP, nailista ti sumaganad:

Ending “A” - programa, imperyalista, agrikultura, Kordilyera, problema, masa, kooperatiba, kalsada, ekonomya, baka.

Ending “O” - proyekto, plano, pondo, tattao, produkto, abono, pestisidyo, benepisyo, komersyante-usurero, pato, kayo, pangay-ayo, gobyerno.

Ending “AN/ANG” - gumatang, pagganansyaan, kinabaknang, nuang, utang, pagutangan.

Dagitoy ti nagbasaran iti panagaramid ti kanta tapno ag-*rhyme* wenno agkumpas ti *ending* dagiti linya ti kanta.

4. Ikompos ti kanta babaen iti panagusar kadagiti *keywords* tapno makargaan ti napili nga ayug.

Dagiti salidummay ket kadawyan nga addaan ti pito a *syllable* wenno bilang ti maibalikas. Kas pagarigan:

1	2	3	4	5	6	7
Ag-	ru-	gi	ti	ag-	sa-	pa
A-	wan	pu-	los	i-	na-	na
Tu-	loy	tu-	loy	ing-	ga-	na
Ti	i-	nit	ket	bu-	ma-	ba

Gapu ditoy, mabalin a pagsisinnukaten ti ayug dagiti salidummay. Mabalin a dumanon iti walo wenno siyam a *syllable* ti kada linya. Maannatupan laengen no maikanta.

Amin a linya iti kada *stanza* ket ag-*ending* iti agkatono (kas pagarigan “A”) ngem mabalin met nga agparis (kas pagarigan A-A-O-O) wenno agbinnallaet (A-O-A-O).

Padasen nga ilimita ti bilang ti *stanza* iti lima agingga sangapulo kada kanta. No atiddog unay ket narigat a maikabesa ti kanta.

Ikkann ti kanta ti umannatop a titulo.

Kasapulan a liklikan dagiti kadawyan a kamali iti panagusar ti “ti” (*ang* wenno *ng* iti Pilipino) ken “iti” (*sa* iti Pilipino). Kasta met ti “da” - kasapulan a nalawag no sino ti matuktukoy.

5. Kolektibo nga i-edit ti kanta.

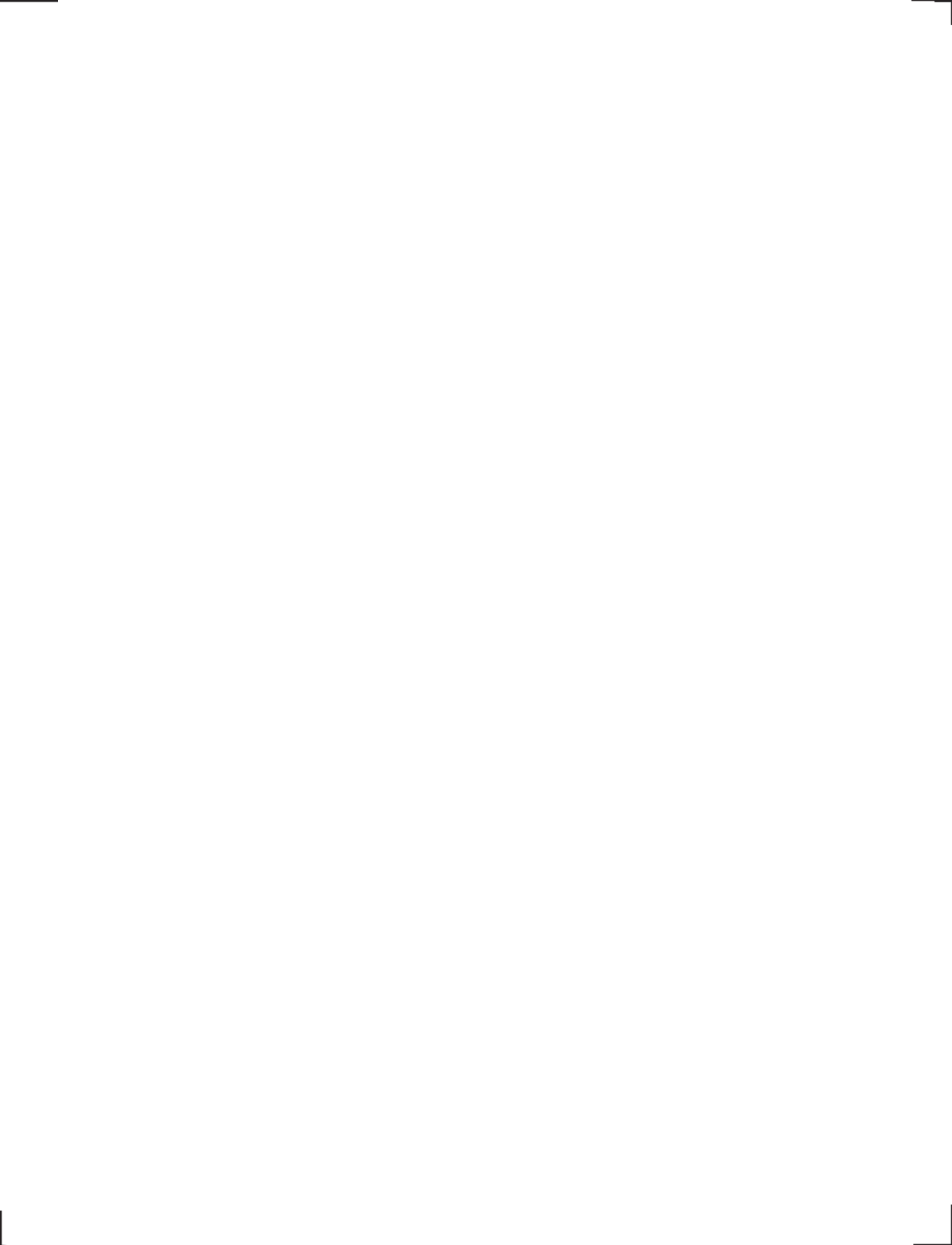
Ti kanta ket maisurat iti blackboard ken kantaen ti grupo a nangkompos. Kalpasan na, dillawen ti dadduma ken mangted kadagiti singasing no kasano a mapapintas pay. Dagiti puntos a madillaw ket:

- * linaon - no husto, kompleto, ken nalawag ti datos, linya, ken mensahe na
- * ayug - no maibagay wenno saan
- * bilang ti *syllables* - no sobra wenno kurang ken kasano a remedyuan

Kas pagarigan iti kanta maipanggep iti CECAP, nakita a kurang ti palawag no apay a madi ti epekto dagiti proyekto, isu a nanayunan ti detalye maipanggep iti turturongen dagiti proyekto iti biag ken kapanunotan ti umili, ken sino ti kangrunaan nga agbenepisyo manipud iti CECAP. Manipud iti lima nga *stanza*, nagbalin a 12 *stanza* ti pinal a kanta.

Napateg a paset ti kolektibo a panag-edit. Ad-adu ti maadal ti kakadua. Ditoy a mapatadem ti linaon ti kanta. Ditoy met laeng a mapauneg ti pannakaawat dagiti kakadua iti topiko ti kanta. Ti proseso ti panag-edit ket agbalin nga okasyon para iti panagadal.

Batay iti kastoy a simple a proseso, maaddaan ti kompyansa dagiti kakadua nga agkompos ti ad-adu pay a rebolusyonaryo a kanta. No lima a kanta ti makompos ti maysa a yunit ti Hukbo kada bulan, makaaramid da ti 60 kanta kada tawen. ☆

Dula

Siak ni Kordilyera

(*maysa a pantomime*)

Dagiti tauhan:

Kordilyera (nakasuot iti baag)

Kabusor (maysa a tao nga agakem kas Espanyol, US, aso-aso a presidente, militar. Mabalin met nga adda sabali nga agakem kas militar.)

Materyales:

Usar ni Kordilyera: baag, bedbed, makoto, armas

Usar ni Kabusor: krus/espada ni Espanyol, kallugong ni Uncle Sam, uniporme ti militar.

MAIBASA

Siak ni Kordilyera

Tao a kapada yo

Saan a maysa laeng a pabuya

wenno ay-ayam.

Idi umuna a tiempo,

Siak ti ari ti daga ken bambantay a
makitkita yo.

Manipud iti bukod a ling-et ken bannog,

Dagiti paypayaw ket inaramid ko.

Siwawayaaak

Kas iti billit.

Kaay-ayam ko ti angin,

Alisto nga agballa-ballasiw

iti karayan ken waig

Siwawayaya nga aganup iti bakbakir,

Agpattong...

Agtungali.

AKSYON

*Aksyon: Nakatalikod a
nakatakder ni Kordilyera.
Inayad a sumango kadagiti
agbuybuya.*

*Aksyon: Itudo na ti
bambantay.*

*Aksyon: Aggangsa. Aglagto-
lagto a kasla agballasiw iti
karayan. Iyaksyon ti say-ang
a pang-anup. Agsala,
agtugaw nga agtungali.*

Agingga umay ti Kastila.
 Iti panggep na nga agawen ti kinabaknang
 Inusar na ti krus ken espada
 Ti pagilian ket ginudua na
 Kabsat laban iti kabsat
 Kristyano laban iti pagano
 Tagapatag laban iti tagabambantay.

Ngem ditoy Kordilyera ket napaay
 Ti panggep na nga agturay
 Gapu ta umili ket nagtignay
 Limmaban nga awan sarday.

Limmabas ti atiddog a panawen
 Nagtutuloy ti tibker ti pakinakem
 Ket simmaruno ti imperyalista nga
 Amerikano.

Adda pay kuyog na nga armado
 Agin-agin a naanus ken mapagtalkan a tao.

Ket kinuna na,
*“Kordilyera! Here is one centavo
 Bagikon dayta daga ken bantay mo!”*

Pimmudot ti nakem ko
 Kayat ko koma a lumaban
 Ngem adda met armas ti kalaban
 Inadipen, indadanes dak

Ket alisto ti diablo
 A simrek iti abut,
 Nagrugi a mangpukpok iti bato
 Agbirbirok ti balitok.

*Aksyon: Sumrek ni Kastila,
 nakaiggem ti krus nga
 agbalin nga espado. Iyaksyon
 na ti latigo a mangbekkel
 kenni Kordilyera. Guyuden na
 ket maidaramudom ni
 Kordilyera. Ibaddek-baddek ni
 Kastila ni Kordilyera.*

*Aksyon: In-inut a bumangon
 ni Kordilyera, lumaban.
 Tumakyas ni Kastila.*

*Aksyon: Sumrek ni Amerikano
 nga agsursurbey.
 Nakakalugong iti Uncle Sam.
 Makilamano, sallabayan na ni
 Kordilyera.*

*Aksyon: Agkaut ni
 Imperyalista ti sentimo iti
 bulsa nga ipilit na nga ited
 na iti ima ni Kordilyera.*

*Aksyon: Dumaop ni Kordilyera
 ngem tinutukan ti
 imperyalista ti armas iti
 rupa ni Kordilyera. Kugtaran
 ni Impe ti saka ni Kordi,
 mabaligtad ni Kordi.*

*Aksyon: Agminas ni
 Imperyalista.*

Di agbayag ket nabannog.
 Ket kinuna na,
*“Kordilyera! Come here!
 Masapul ko ti minero!
 Here is one sentimo
 Naynayunak pay ti five centavo
 Sumrek ka dita abut
 Ta agkali ka ti balitok
 para kaniak!”*

*Aksyon: Latiguen ni Impe ti
 tengged ni Kordi, ken iguyod
 na. Agkaut manen iti balsa
 ti kuarta ket ited na kenni
 Kordi.*

Awan maaramid no di a sumrek iti abut
 Pukpok a pukpok iti bato
 Agminas ti balitok.
 Mapan ditoy, mapan idia
 Agbumbunag ti balitok
 Nga iyaw-awid met ti sal-it
 Nga imperyalista nga Amerikano.

*Aksyon: Agminas ni Kordi.
 Iyawid ni Impe ti balitok.
 Agsubli-subli nga agbunag.*

Ay, anian a rigat!
 Anian a bannog!
 Kasla saanakan a tao
 Kaslaakon nga utot
 Umuneg-rummuar iti abut.

*Aksyon: Nakaro ti bannog ken
 ling-et ni Kordi.*

Nagsilabas manen dagiti tawen
 Nagsituray nadumaduma a rehimen
 Dimmanon iti diktadura a US-Marcos
 Simmaruno da Aquino ken Ramos,
 Korap nga Erap ken Gloria
 Nailian a panangidadanes, itultuloy da.
 Nadumaduma a programa da,
 Mangagaw iti dagdaga.

*Aksyon: Agalis-alis iti puesto
 ni Kordi. Sadino man nga
 agtugaw, abugen ni
 Presidente ken agpuesto met
 nga agtugaw.*

“Kordilyera! Isardeng mon ti adu a riri.

*Aksyon: Latiguen ni
 Presidente ni Kordi. Makigtot*

Adtoy ti CALC-CADC!
Bayadam iti salapi
Nailanad dita a kasuratan
Mabigbig ti karbengam
Iti daga a nagtaudan
Mairehistro la ketdi
Iti papel a NIPAS ken CALT-CADT.
Ngem maysa laeng ti ipalagip ko
Dayta ket saan a titulo.

Ti papel kadi ket matalon?
 Makaited aya ti taraon?
 Idi awan pay laeng ti gobyerno
 Idi awan pay laeng ti titulo
 Adda kamin a tattao!
 Idi rugrugi pay laeng
 Umili ti mapanggeddeng
 Iti panagusar ken panangtagikua
 Iti nagtaudan a daga.

Awanen ti mabalinam.
Ti papel ket napirmaan.
Ngarud dayta daga a nagtaudan
ket naipauneg iti linteg ti pagilian.
Batay iti linteg, panagnaed ditoy ket saanen
a mabalin!
Ala! Pumanaw kayo ketdin!
Maiparit ti aguma ken agtalon,
Aganup ken agkayo
Sika a manglabsing iti paglintegan
Mamulta ka ti 500,000
ken maibalud iti makatawen!

Ket lalo a pimnardas ti panaggamgam da

ni Kordi. Mangited ni
 Presidente ti CALC-CADC.
 Pagbayaden na ni Kordi.

Aksyon: Amirisen ni Kordi ti
 papel. Pigin-pigisen na.
 Umabay kadagiti umili nga
 agbuybuya.

Aksyon: Abugen ni Presidente
 dagiti umili. Latiguen ken
 pungoen na ni Kordi.

Iti kinabaknang ti Kordilyera
 Nagaplay dagiti imperyalista,
 FTAA ken MPSA iti amin a probinsya
 Lepanto mining lumawlaw
 Newmont, Newcrest,
 umay da ag-open pit mining
 Patagen da ti bambantay,
 dagitoy nga awanan bain.
 San Roque dam, Binongan dam, Bakun dam
 Sublian da pay nga ipatakder
 ti Abulug ken Chico dam
 Damn you! sungbat ko
 Ngem insango da ti nagadu a soldado
 Sa da kuna,

*Kordilyera, nagtangken ti ulom!
 Apay dim' kayat ti agprogreso?
 Amin dayta ket pagsayaatan
 Ti intero a pagilian
 Globalisasyon kunam man!
 Ania aya ti kayat mo?
 Ala, umay kadtoy abay ko
 Ta mangitedak ti proyekto:
 Rangtay, kalsada, kiosko
 Koop, klinik, CAFGU,
 este SA dagiti CAFGU, ken adu a pondo
 No umay nga eleksyon,
 Siak ti ibutos mo!*

Serbisyo a kasapulan
 Nabayagen a maipapaidam
 Pondo ket ibulbalsa
 Dagiti agum a burukrata kapitalista.
 Agyamanak koma ngem saan

*Aksyon: Iti aniaman a
 pagpuestuan ni Kordi, umay
 ni Presidente a mangabug ken
 mangipadsek iti karatula ti
 nadumaduma a proyekto -
 minas, dam, logging, kdp.
 Ngem saggaysa a tumbaen
 latta ni Kordi dagiti karatula.*

*Pomosisyon a lumaban ni
 Kordi, dumarop ti kabusor.*

*Aksyon: Kistongan ni
 Presidente ni Kordi.
 Masaktan ti ima ni
 Presidente. Umadayo ni
 Kordi. Umawis ni Presidente.
 Agkaut iti bulsa ken
 mangited manen iti kuarta.
 Ngem sublien (kurakuten) na
 ti dadduma.*

Ta ammok ti paggapgapuan
 Dayta pondo nga us-usarem kas appan
 Naggapu iti kinabaknang
 A pinespespes yo iti umili
 Naggapu iti imperyalista a pautang
 Nga ipabayad yo kas buwis ti umili
 Isu nga husto laeng nga inka isubli
 Dayta kinurakot yo kadakami.

*Kurangem ti ited ko?
 Naynayunak pay ti uppat a bilyon a piso!
 Ibutos mo laketdi
 Ti Cordillera ituno mi
 Ay, este, autonomy!*

*Aksyon: Agkaut manen iti
 bursa ni Presidente ken
 mangited ti kuarta.*

Dayta dakkal a pondo
 Pagnam-ayan laeng ti sumagmamano
 Bogus nga awtonomiya
 Kordilyera ituno da!
 Maus-usar a pamuspusan
 Pang-awis kadagiti politician
 Tapno turay ti lokal nga aso-aso
 ket mapairutan.
 Kadatayo nga umili,
 Kayat tayo kadi
 ti bogus nga autonomy?

*Aksyon: Saludsoden ni Kordi
 ti umili nga agbuybuya no
 kayat da ti bogus nga
 autonomy.*

Mister Peste, este, Presidente,
 I am sorry to say
 Sumupiat kami nga umili
 Dita ilaklakom a bogus autonomy.

*Aksyon: Saan nga awaten ni
 Kordi ti kuarta. Adayuan na
 ni Impe, mapan makiabay
 kadagiti umili nga agbuybuya.*

Daydiay genuine ti kayat mi
Nga ilablaban ti CPP-NPA!
Kakailian ditoy a baryo,
Sumungbat tayo.
Saan kadi nga agpayso?
Sadino man a disso
A pagtakderan ti proyekto
Dam, logging, pagminasan
Kanayon a mapuestuan
Militar a karanggasan
Tapno inda lappedan
Ti aniaman a panaglaban
Ken tapno inda salakniban
Interes dagiti babaknang.

Ngem siak,
Siak ni Kordilyera
Anak ti mannakigubat!
Tinawid ko ti tured ken sirib ti puli
Ti nakem ko ket nabara kas iti init!
Ti pigsak ket kas ti kabambantayan!
Ti darak ket nabileg nga agay-ayus
kas ti karayan!
Rinibribu nga umili ti Kordilyera
Bumangbangon, agkaykaysa
Agtultuloy, agtultuloy
Agtultuloy ti laban!

Awan sabali a solusyon
No di agrebolusyon!

*Aksyon: Maibato ti saludsod
kadagiti umili nga agbuybuya.*

*Aksyon: Isimpa ni Impe dagiti
natumba a karatula, bayat
nga umuneg ni Militar.*

*Aksyon: Bedbedan ni Kordi ti
muring na ti nalabaga a
panyo. Mangala ti armas ken
makoto.*

*Aksyon: Rauten ni Kordilyera
ti kabusor. Tumakyas ken
matumba ti kabusor.*

1988/89
Banyo

Sungbat ti Umili

manipud iti NPA-Kalinga

Gobyerno (G):

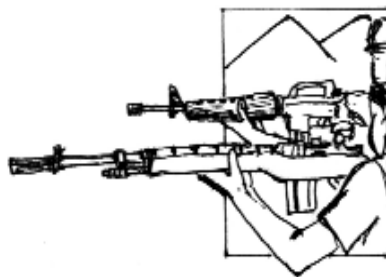
Administrasyon ni Gloria
Pagimbagan ti masa
Awan to ti kinarigat
Isu't programa ni Gloria

Umili (U):

Saan kami a mamati
Adu-adu a karkari
Nagadu ti kapadasan
Awan met nagbanagan

G: Sabali met ni Gloria
Silpo na Japan, Amerika
Tagasalaknib demokrasya
Umili ket nawaya

U: Ania a demokrasya
Malakolonyal ti sistema
Dayuhan idiktar da
Ekonomya, pulitika

G: Saan kayo a madanagan
Programa ket pagimbagan
Adun to ti proyekto
Sumayaat ti barbaryo

U: Ania a pagsayaatan
Krisis pay ti pagilian
Nailumlom iti utang
Milyun-milyon mabisbisinan

G: Tumibker balor ti piso
Bumaba pay ti presyo
Kasta met ti lanlana
Rumegta ti industriya

U: Sao laeng a bumaba
Inaldaw panagngato na
Kumarkaro a rumigat
Kasasaad marigrigat

G: Pumintas ti serbisyo
Awan to ti problema yo
Karbengan ket mabigbig
Napirmaan a linlinteg

U: Nabaybay-an ti serbisyo

Naipasa iti pribado
 Babaknang ken dayuhan
 Inkayo pagserserbian

- G:** Amin to a mangmanged
 Kontraktwal ti panagteged
 Saan kayo nga agkedked
 Sueldo a mait-ited

Mangmanged:

Maysa a pakakitaan
 Dikta IMF, World Bank
 Tengngel ti kapitalista
 Industriya ken pabrika

- G:** Dakayo a mannalon
 Ipapati yo ti agtalon
 CARP ti intay ipagna
 Maiwaras ti daga

Mannalon:

Ania dayta a CARPa
 Awan met ti lasag na
 Inaguman apo't daga
 Nalalawa a daga

- G:** Nakurapay iti syudad
 Saan kayo nga agdanag
 Subdibisyon malukatan
 Isu ti pagbalayan

Nakurapay iti syudad:

Ania a pagbalayan
 Para met iti dayuhan
 Nangato pay ti abang
 Umili maiyaw-awan

G: Amin nga empleyado
Maipangato ti sueldo
Ngem agan-anus kayo
Awan pay laeng ti pondo

Empleyado:

Ania nga awan pondo
Ayan na't buwis ti tattao
Nagadu ti rason yo
Iti kinurakot yo

G: Estudyante ken agtutubo
Matrikula saan a ngumato
Education Act suroten mi
Tapno awan ti riri

Kabataan-Estudyante:

Awan ti masakbayan
Estudyante, kabataan
Edukasyon ket nangina
Maadal awan serbi na

G: Umili a minoritya
Ited mi ti awtonomya
CALC, Mining Act, ken IPRA
Mangbigbig iti daga

Minoraya:

Ania dayta nga awtonomya
Saan met a genuine dayta
Pang-ulaw iti minoritya
Mangagaw tawid a daga

G: Ay, wen gayam kababaihan
Gistay kayo a malipatan
Pada yo kalalakihan
Mabigbig ti karbengan

Kababaihan:

Ania nga agpapada
Kanayon kami a biktima
Pyudal, burges a panagbuya
Ti bulok a sistema

G: Masapul a suroten yo
Linlinteg ti gobyerno
Ta no saan ket sanguen yo
Armado mi a soldado

U: Kasano a suroten mi
Awan met para umili
Masapul a mapugsat
Puon ti kinarigat

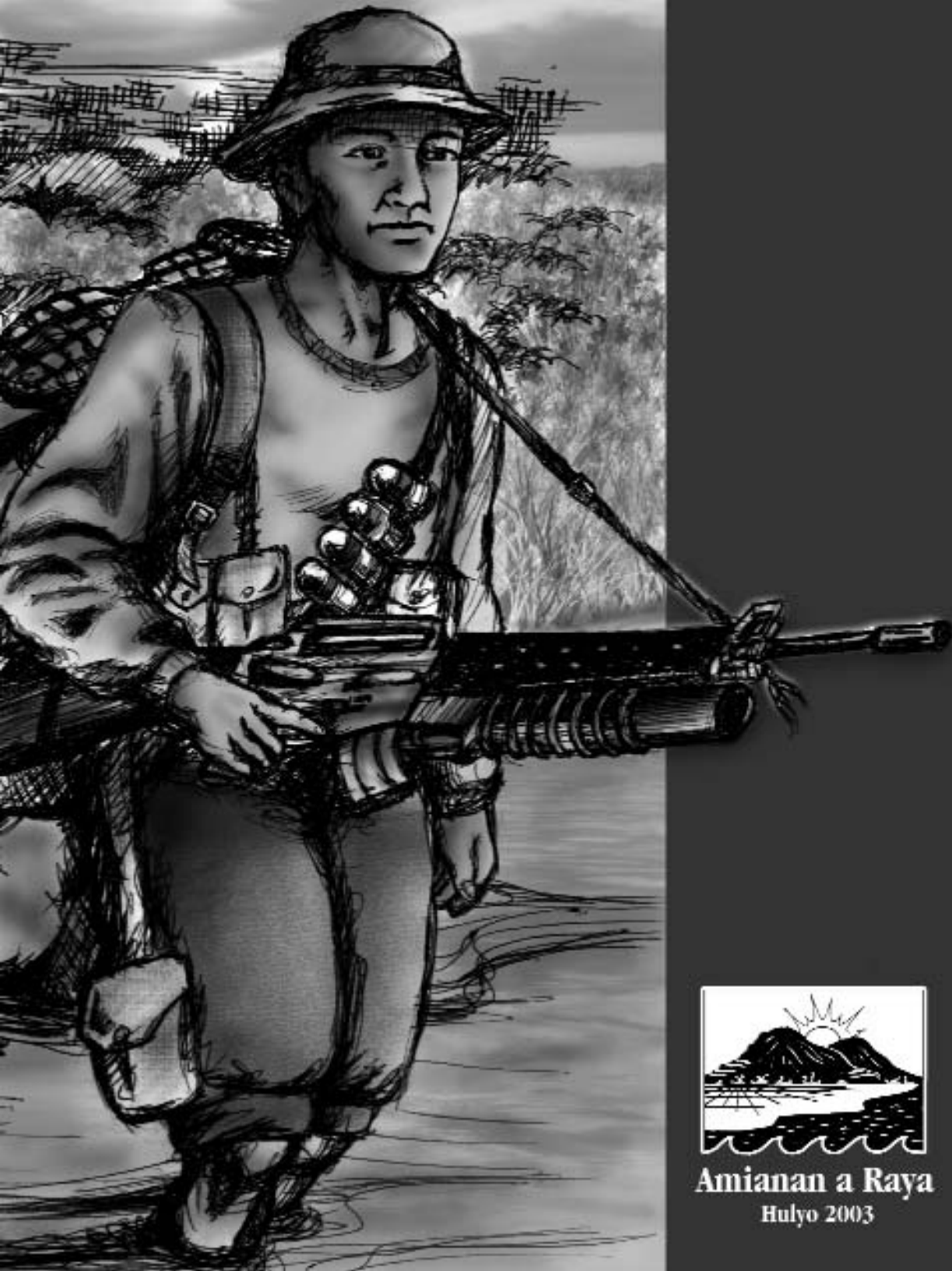
G: Agtignay kayo soldado
Ipilit linteg gobyerno
Suroten tay' ti amo
Ta isu ti serbi yo

U: Umili agkaykaysa
Ta isu't intay pigsat
Problema ti pagilian
Intay amin gibusan

Armado a rebolusyon
Isu't pudno a solusyon
Tapno intay' mabaliwan
Sistema ti kagimongan

Amianan a Raya

Hulyo 2003